

MIND THE GAP

NEZAVISNA EVALUACIJA IMPLEMENTACIJE
DRUGOG AKCIONOG PLANA ZA RODNA PITANJA
U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

Autorke: Nicole Farnsworth i Iliriana Banjska
spred Ženske mreže Kosova

Mreža Žena Kosova

Podržava, štiti i promovise prava i interese žena i devojaka na Kosovu.

KVINNA
KVINNA

Sadržaj

Zahvalnica.....	3
Akronimi i skraćenice.....	3
Sažetak.....	4
Uvod.....	7
Zaključci.....	8
Cilj 1. Povećana povezanost i koordinacija među institucijama EU i sa državama članicama.....	8
Cilj 2. Posvećeno upravljanje pitanjima rodne ravnopravnosti i osnaživanja devojaka i žena u institucijama EU i državama članicama	10
Cilj 3. Institucije EU i države članice izdvajaju dovoljno sredstava za izvršenje preuzetih obaveza u vezi sa rodnom politikom EU	12
Cilj 4. Ubedljivi rodno osetljivi podaci utiču na sve eksterne troškove, programiranje i kreiranje politika EU	15
Cilj 5. Rezultati koji se odnose na žene i devojke se mere, a sredstva dodeljuju na način koji sistematično prati napredak	20
Cilj 6. Stvaranje partnerstava između EU i zainteresovanih strana radi razvijanja nacionalnih kapa citeta za rodnu ravnopra nost.....	22
Cilj 18. Ženske organizacije i druge OCD i braniteljke i branitelji ljudskih prava koje/i rade na ostvarivanju rodne ravnopravnosti i osnaživanju i pravima žena i devojaka deluju slobodno i zaštićene/i su zako om.....	24
Ostala pitanja i pouke za GAP III.....	25
Preporuke.....	26
Za EEAS.....	26
Za EK.....	26
Za delegacije EU.....	27
Za GAP III.....	28
Navedeni radovi.....	29
Aneks 1. Pregled implementacije po indikatorima.....	30
Aneks 2. Metodologija.....	36
Aneks 3. Konsultovane osobe.....	37
Aneks 4. Problematični indikatori GAP-a II.....	41

ZAHVALNICA

Ženska mreža Kosova zahvaljuje se fondaciji Kvinna till Kvinna za neprekidnu podršku, a posebno Brigitti Jaksi, koja je kontinuirano podržavala proces, kao i Maji Stajčić Rizi Aragon, koja je pomogla u organizovanju intervjua. Ova studija ne bi bila moguća bez bliske saradnje s našim partnerskim organizacijama u zemljama Zapadnog Balkana i kontakt osoba za rodnu ravnopravnost u delegacijama EU, koje su organizovale sastanke sa relevantnim zainteresovanim stranama. Zahvaljujemo svima koji su dali svoj doprinos ovom radu, na posvećenom vremenu i ponuđenim idejama.

AKRONIMI I SKRAĆENICE

AD	Akciona dokumenta
COR	Cilj održivog razvoja
CRIS	Objedinjeni informacioni sistem za spoljne odnose
DAC	Odbor za razvojnu pomoć
DG NEAR	Glavna uprava za susedsku politiku i pregovore o proširenju
EAMR	Izveštaji o upravljanju spoljnim poslovima
ECHO	Glavna uprava Evropske komisije za civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć
EEAS	Evropska služba za spoljne poslove
EIDHR	Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava
EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
EUD	Delegacija EU
EUO	Kancelarija EU
EURF	Okvir EU za rezultate međunarodne saradnje i razvoja
GAP	Akcioni plan za rodna pitanja
GFP	Kontakt osoba za rodnu ravnopravnost
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
N/A	Neprimenljivo ili nedostupno
NMRR	Nacionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost
OCD	Organizacije civilnog društva
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
RVD	Radna verzija dokumenta (odnosi se na GAP II)
MTR	Srednjoročni izveštaj
UN	Ujedinjene nacije
ZB	Zapadni Balkan
ZČ	Zemlja članica
ŽMK	Ženska mreža Kosova

SAŽETAK

Godine 2015. Evropska komisija (EK) i Evropska služba za spoljne poslove usvojile su drugi Akcioni plan za rodna pitanja, "GAP II". On ima za cilj da unapredi rodnu ravnopravnost u čitavoj Evropskoj uniji (EU), kao i aktivnosti i odnose izvan EU. EK je u avgustu 2017. godine objavila prvi Godišnji izveštaj o implementaciji GAP-a II u 2016. godini. U izveštaju nije bilo dovoljno informacija o implementaciji GAP-a II u zemljama Zapadnog Balkana (ZB), što je zainteresovanim stranama EU otežalo identifikovanje specifičnih problema u pojedinim zemljama ili regionima u implementaciji GAP-a II. Organizacije civilnog društva (OCD) za prava žena takođe nisu posedovale dovoljno informacija da bi mogle da podrže aktere EU u implementaciji GAP-a II.

Iz tog razloga su, u jesen 2017. godine, fondacija Kvinna till Kvinna, Ženska mreža Kosova (ŽMK) i partnerske ženske OCD odlučile da izvrše evaluaciju implementacije GAP-a II u zemljama ZB. Cilj evaluacije je bio da se utvrdi u kojoj meri je EU sprovela GAP II u svakoj pojedinačnoj zemlji, da identifikuje najbolje prakse, kao i izazove i mogućnosti za unapređenje implementacije GAP-a II u periodu 2018-2020. Evaluacija se fokusira na učinak delegacija EU u implementaciji strateškog prioriteta GAP-a II „Institucionalne kulturne promene“. Nisu razmatrana sva uporišta GAP-a II. Ovaj izveštaj sadrži ključne nalaze i preporuke. Preporuke na kraju ove studije ukazuju na konkretnu odgovornost pojedinih zainteresovanih strana.

ILJ 1 GAP-A II. P O VEĆANA POVEZANOST I KOORDINACIJA MEĐU INSTITUCIJAMA EU I SA DRŽAVAMA ČLANICAMA

- Delegacije EU su retko pokretale pitanja rodne ravnopravnosti sa vladama tokom političkih dijaloga, uglavnom zato što zvaničnici/e EU ne smatraju pitanja rodne ravnopravnosti prioriternim. Međutim, otvaranje pitanja povezanih sa rodnom ravnopravnošću u okviru političkih dijaloga u svim sektorima jeste deo agende „prvo suštinska pitanja“, a ne odvojena stavka.

Preporuke

- Obezbediti da šefovi/ice delegacija i zvaničnici/e u političkim sekcijama znaju svoje odgovornosti u okviru GAP-a II, uključujući i to da rodna ravnopravnost treba da bude jedan od osnovnih prioriteta i redovno uključena u političke dijaloge i kreiranje politika.

CILJ 2. POSVEĆENO UPRAVLJANJE PITANJIMA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJA DEVOJAKA I ŽENA U INSTITUCIJAMA EU I DRŽAVAMA ČLANICAMA

- Procenat žena na čelu EU delegacija se povećao, ali su žene i dalje nedovoljno zastupljene
- Delegacije EU nisu imenovale zagovornike/ce rodne politike.
- Čini se da angažovanost rukovodilaca/teljki u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti zavisi više od pojedinca nego od institucionalne prakse.
- GAP II indikatori određeni se u većini zemalja ZB, mada je tokom ovog procesa bilo premalo konsultacija sa ženskim OCD

Preporuke

- Imenovati više žena na čelu misija EU kad god se ukaže prilika.
- Imenovati zagovornike/ce rodne politike, uključujući najmanje jednog muškarca po državi
- Institucionalizovati stav o unapređenju rodne ravnopravnosti i insistirati da rukovodioci/teljke redovno otvaraju pitanja u vezi s rodnom ravnopravnošću.
- Konsultovati ženske OCD prilikom budućeg odabira indikatora za GAP II.

CILJ 3. INSTITUCIJE EU I DRŽAVE ČLANICE IZDVAJAJU DOVOLJNO SREDSTAVA ZA IZVRŠENJE PREUZETIH OBAVEZA U VEZI SA RODNOM POLITIKOM EU

- Nažalost, finansiranje u cilju poboljšanja rezultata za devojke i žene nije bilo predmet evaluacije u Srednjoročnom izveštaju za 2017. godinu.
- Postojeći sistemi za obradu podataka ne omogućavaju precizno praćenje finansiranja za žene i devojke, rodnu ravnopravnost i ženske OCD.
- EU nije predvidela odgovarajuće ljudske resurse za implementaciju GAP-a II.
- Opisi radnih mesta nisu revidirani tako da podrazumevaju zadatke u vezi sa rodnom ravnopravnošću kao deo opšte odgovornosti.
- Ljudski resursi su prošli ograničenu i samim tim nedovoljnu obuku o uvođenju rodne perspektive u IPA programe.

Preporuke

- Revidirati indikatore GAP-a II i izvore podataka da bi se povećala tačnost, pri čemu svi podaci treba da budu razvrstani po polu.
- Uspostaviti indikatore GAP-a II o „namenskom finansiranju“ za žene i devojke, kao i za ženske OCD.
- Unaprediti sisteme za elektronsku obradu podataka, u smislu da obavezno obuhvate izveštavanje o namenskom finansiranju za žene i devojke, rodnu ravnopravnost i ženske OCD, u OPSYS tehnologiji. Objavljivati rezultate godišnje, uz praćenje trendova.
- Angažovati odgovarajuće, posvećene ljudske resurse za implementaciju GAP-a II.
- Obezbediti da sve osoblje delegacija EU, na svim nivoima, završi odgovarajuću obuku iz oblasti rodne ravnopravnosti, uključujući praktične veštine integrisanja rodne perspektive.
- Hitno ažurirati opise radnih mesta na svim nivoima, tako da uključe odgovornost po pitanju rodne ravnopravnosti shodno njihovim pozicijama.

CILJ 4. UBEDLJIVI RODNO OSETLJIVI PODACI UTIČU NA SVE EKSTERNE TROŠKOVE, PROGRAMIRANJE I KREIRANJE POLITIKA EU

- Rodne analize su sprovedene u svim zemljama. Međutim, veoma mali broj programa ima rodne analize specijalno osmišljene po specifičnim sektorima.
- Delegacije EU su preduzele određene pozitivne mere radi uspešnijeg integrisanja rodne perspektive u IPA programe.
- Međutim, pošto zemlje korisnice pripremaju akciona dokumenta (AD) koja postaju njihovo vlasništvo, zvaničnici/e delegacija EU su često nevoljni/e da se mešaju u postojeće vladine strategije i planirane aktivnosti, što se odnosi i na podsticanje vlada da usvoje dokumenta koja se odnose na pitanje rodne neravnopravnosti. Činjenica da su ova dokumenta „vlasništvo“ nacionalnih vlada, a ne delegacija EU, i da se zasnivaju na postojećim vladinim strategijama, predstavlja najveći izazov u obezbeđivanju uvođenja rodne perspektive u AD.
- Delegacije EU nisu konsultovale u dovoljnoj meri, ni na sistematičan način, nacionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost (NMRP), OCD i ženske OCD prilikom izrade IPA programa
- U svim zemljama ZB, ženske OCD su izjavile da su imale malo ili da uopšte nisu imale informacija o procesu približavanja i pridruživanja EU, a kamoli o specifičnim AD.

Preporuke

- Iako su zemlje korisnice konačni vlasnici programa, delegacije EU mogu i treba da vrše snažniji politički pritisak u pogledu unapređenja rodne ravnopravnosti i šalju jasne poruke vladama da je rodna ravnopravnost prioritet za EU i da se očekuje da to bude i za vlade.
- Ustanoviti standardizovani proces jamčenja rodne ravnopravnosti sa ekspertima/kinjama za rodna pitanja koji/e će revidirati sva AD.
- Obezbediti da se rodne analize sprovode tako da AD iz svih sektora počivaju na njima, kao što predviđa GAP II.
- Obezbediti da se rodne analize sprovode tako da AD iz svih sektora počivaju na njima, kao što predviđa GAP II. Prilikom koncipiranja novih vladinih strategija, zakona, rodni analiza EU, AD i uopšte, obezbediti da i vlade i delegacije EU redovno konsultuju nacionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost i ženske OCD. Takve konsultacije bi mogle da pomognu delegacijama EU i u prikupljanju informacija radi unapređenja političkih dijaloga iz rodne perspektive.

CILJ 5. REZULTATI KOJI SE ODNOSU NA ŽENE I DEVOJKE SE MERE, A SREDSTVA DODELJUJU NA NAČIN KOJI SISTEMATIČNO PRATI NAPREDAK

- Okvir EU za rezultate međunarodne saradnje i razvoja (EURF) nije usaglašen sa indikatorima GAP-a II, a nekoliko indikatora za GAP II su problematični zato što ne zahtevaju podatke razvrstane po polu.
- Postoji nekoliko izazova kod upotrebe Rodnog markera OECD-a kao indikatora: može pružiti pogrešne informacije o stvarnim sredstvima namenjenim ženama i devojkama; zvaničnici/e često nemaju dovoljno znanja o tome, što dovodi do subjektivnih i netačnih ocena; logika intervencije u okviru IPA programskih šablona ograničava uvođenje opštih ili specifičnih ciljeva koji se odnose na rodnu ravnopravnost, da bi dobili oznaku G1 i I i G2.

Preporuke

- Obezbediti da planirane revizije EURF-a podrazumevaju uključivanje indikatora GAP-a II prilikom redovnog izveštavanja.
- Pažljivo pregledati i revidirati indikatore GAP-a II da bi se obezbedilo da oni eksplicitno zahtevaju podatke razvrstane po polu.

CILJ 6. STVARANJE PARTNERSTAVA IZMEĐU EU I ZAJNTERESOVANIH STRANA RADI RAZVIJANJA NACIONALNIH KAPACITETA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

- Delegacije EU su preduzele veoma mali broj inicijativa u pravcu stvaranja partnerstava između EU i zainteresovanih strana radi razvijanja nacionalnih kapaciteta za rodnu ravnopravnost. Isto tako, delegacije EU su obezbedile veoma malo ili nimalo sredstava za istraživanja u oblasti rodne ravnopravnosti, povećanje kapaciteta nacionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i/ili poboljšanje medijskog izveštavanja o rodnoj ravnopravnosti.
- Koordinacioni mehanizmi za rodnu ravnopravnost postoje, ali su slabi i često ad hoc.

Preporuke

- Povećati dostupnost podataka dodeljujući više sredstava za istraživanja i statistiku u vezi sa rodnom ravnopravnošću.
- Snažno podržati lokalne nacionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost u sistematičnom organizovanju koordinacionih sastanaka na temu rodne ravnopravnosti, koji bi uključivali i lokalne i međunarodne zainteresovane strane, a među njima i ženske OCD.

- Dodeliti finansijska sredstva nacionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost za unapređenje njihovih kapaciteta za učešće u procesima približavanja EU. Izvršiti pritisak na države da uključe nacionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost u planiranje, implementaciju, monitoring i evaluaciju sektorskih programa.
- Finansirati podizanje svesti medija i izveštavanje o temama koje se odnose na rodnu ravnopravnost.

CILJ 18. ŽENSKJE ORGANIZACIJE I DRUGE OCD I BRANITELJKE I BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA KOJE/I RADE NA OSTVARIVANJU RODNE RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJU I PRAVIMA ŽENA I DEVOJAKA DELUJU SLOBODNO I ZAŠTIĆENE/I SU ZAKONOM

- Postojeći indikatori nedovoljno oslikavaju podršku ženskim OCD. Jedan indikator se fokusira na braniteljke ljudskih prava pojedinačno, ali ne uzima u obzir podršku ženskim OCD
- Nedovoljna finansijska podrška ženskim OCD, naročito ljudskim resursima, otežava učestvovanje ženskih OCD u procesima približavanja EU, uključujući konsultacije i zagovaranje u vezi sa rodnom ravnopravnošću, kao što predviđa GAP II.

Preporuke

- Meriti i godišnje izveštavati o sledećem: finansijskoj podršci koju dobijaju ženske OCD, kao i druge OCD koje se zalažu za rodnu ravnopravnost i osnaživanje i prava žena i devojaka.
- Odrediti fondove koji će podržati ženske OCD, uključujući braniteljke i branitelje ženskih prava, a naročito u odnosu na njihovu podršku implementaciji GAP-a II i uključivanju rodniha pitanja u glavne tokove u sklopu procesa približavanja EU

UVOD

U septembru 2015. godine Evropska komisija (EK) i Evropska služba za spoljne poslove (EEAS) usvojile su radnu verziju dokumenta pod nazivom „Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena: transformacija života devojaka i žena kroz spoljne odnose EU 2016-2020“. Široko poznat pod nazivom Drugi akcioni plan za rodna pitanja ili jednostavno „GAP II“, ovaj dokument ima za cilj da unapredi rodnu ravnopravnost u svem spoljnom delovanju i odnosima Evropske Unije (EU).¹ Podržan od strane Saveta Evrope 26. oktobra 2015, GAP II definiše nekoliko „aktera EU“ odgovornih za njegovu implementaciju: agencije EK (uključujući Glavnu upravu za susedsku politiku i pregovore o proširenju, „DG NEAR“)² i EEAS, kako na nivou sedišta i delegacija EU (EUD)³ tako i zemalja članica EU .

GAP II sadrži četiri strateška prioriteta. Prvi strateški prioritet se odnosi na „Institucionalni kulturni pomak“⁴ kao „preduslov za postizanje rodne ravnopravnosti“. Tri „prioritetne teme“ fokusiraju se na fizički i psihološki integritet, ekonomska i socijalna prava, i na iskazivanje stavova i učešće. Akteri EU moraju da preduzmu godišnje „sistematsko izveštavanje“ o ciljevima koji se odnose na „Institucionalni kulturni pomak“. Prema mišljenju Saveta Evrope „očekuje se ustanovljavanje prakse izveštavanja o merama i transparentnog izveštavanja o napretku i neispunjenim ciljevima“, da bi se poboljšala „efikasnost inicijativa EU i njihovog uticaja na rodnu ravnopravnost [i] odgovornost inicijativa EU prema institucijama i građanima i građankama EU, i njihovog uticaja na korisnike

¹ Na: http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/staff-working-document-gender-2016-2020-20150922_en.pdf

² Pored šest zemalja koje su ovde obuhvaćene, DG NEAR uključuje : Tursku, Alžir, Egipat, Liban, Palestinu, Jermeniju, Gruziju, Libiju, Siriju, Azerbejdžan, Izrael, Moldaviju, Tunis, Belorusiju, Jordan, Maroko i Ukrajinu.

³U ovom radu, radi lakšeg čitanja, akronim „EUD“ se koristi da označi kako delegacije EU u zemljama ZB tako i Kancelariju EU na Kosovu, osim ako nije drugačije naznačeno

⁴Na: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/26-fac-conclusions-gender-development/>.

i korisnice"⁵. Prema tome, Savet podržava identifikovanje uspeha i teškoća u vezi sa implementacijom GAP-a II radi olakšavanja učenja i prilagođavanja u okviru pristupa unapređenju implementacije GAP-a II, pa prema tome i rodne ravnopravnosti.

EK je u avgustu 2017. godine objavila prvi godišnji izveštaj o implementaciji GAP-a II u 2016. godini.⁶ U njemu je dat pregled napretka u čitavom svetu. Međutim, izveštaj se oslanjao na regionalnu podelu koju je utvrdio OECD, a koja se razlikuje od regionalne podele koju je definisala EU. U tom izveštaju nema dovoljno detaljnih informacija o zemljama Zapadnog Balkana (ZB). Pored toga, OCD za ženska ljudska prava koje deluju na području ZB smatrale su da izveštaj ne prikazuje verodostojno njihova iskustva sa GAP-om II. CONCORD je u septembru objavio kratku analizu godišnjeg izveštaja EK, dopunjenu dodatnim preporukama⁷. Međutim, ni one se nisu odnosile specifično na iskustva u zemljama ZB. Nedostatak informacija o implementaciji GAP-a II u zemljama ZB otežava zainteresovanim stranama u EU identifikaciju specifičnih teškoća u pojedinim zemljama ili regijama u implementaciji GAP-a II. Osim toga, ženske OCD nemaju dovoljno informacija koje bi im mogle pomoći da podrže aktere EU u implementaciji GAP-a II.

Shodno tome, Fondacija Kvinna till Kvinna, Ženska mreža Kosova (ŽMK) i njihove partnerske ženske OCD u zemljama ZB odlučile su da sprovedu nezavisnu evaluaciju GAP-a II na području ZB. Cilj evaluacije je bio da ispita u kojoj meri je GAP II sproveden u svakoj zemlji pojedinačno, da utvrdi najbolje prakse, kao i izazove i mogućnosti za poboljšanje njegove implementacije u periodu 2018-2020. U evaluaciji je razmotrena implementacija GAP-a II u 2016. godini i dodatno su ažurirane informacije. Evaluacija se fokusirala na „Institucionalni kulturni pomak“ kao strateški prioritet GAP-a II, polazeći od pretpostavke da bi, s obzirom na programske cikluse, bilo teško razmotriti uticaj tri tematska prioriteta nakon prve godine postojanja GAP-a II. Pored toga, razmatranje doprinosa zemalja članica implementaciji GAP-a II premašivalo bi obim ove evaluacije⁸. Evaluacija je uključila reviziju relevantnih dokumenata i intervjuje koji su vođeni u septembru i oktobru 2017. godine na sedam lokacija u šest zemalja ZB: u Prištini, Sarajevu, Banja Luci, Beogradu, Skoplju, Tirani i Podgorici. ŽMK obavila je pojedinačne i grupne polustrukturirane intervjuje sa 92 ključne zainteresovane strane iz ovih i drugih gradova u svakoj od zemalja, uključujući i predstavnike/ce delegacija EU, relevantna vladina tela angažovana u koordinaciji procesa približavanja EU, nacionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost, ženske OCD i agencije UN.⁹ Pitanja su bila u vezi sa ciljevima i indikatorima sadržanim u odeljku „Institucionalni kulturni pomak u spoljnim odnosima Evropske Unije“ odeljka GAP-a II za monitoring i odgovornost.

U ovom radu su sumirani nalazi evaluacije. Kao što preporučuje Savet Evrope, rad sadrži informacije i o napretku i o teškoćama u identifikovanju konkretnih preporuka za sve zainteresovane strane. Naslov ovog rada, dakle, poziva zainteresovane strane da „imaju na umu GAP“ („mind“- voditi računa o, imati na umu – prim. prev), da obrate punu pažnju na GAP II i njegovu implementaciju. Istovremeno, naslov ukazuje na jaz (značenje engl. reči „gap“ je jaz, provalija“ prim. prev.) koji i dalje postoji između ciljeva GAP-a II i njihove potpune implementacije.

⁵Zaključci Saveta, str. 8.

⁶Zajednički radni dokument osoblja EU Gender Action Plan II: "Gender Equality and Women's Empowerment: Transforming the Lives of Girls and Women through EU External Relations 2016-2020", Annual Implementation Report 2016, SWD (2017) 288 final, Brussels: 29 avgust 2017, na: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2017/EN/SWD-2017-288-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>.

⁷ CONCORD, CONCORD Analiza i preporuke izveštaja Akcionog plana za rodnu ravnopravnost 2016, 2017.

⁸ Ovo bi iziskivalo značajno veće resurse, u smislu vremena i ljudskih resursa, nego što imamo na raspolaganju.

NALAZI

Opšti cilj prioriteta „Institucionalni kulturni pomak u spoljnim odnosima Evropske Unije“ jeste da EU nastavi sa nastojanjima da preuzete obaveze u vezi sa rodnom ravnopravnošću budu pretočene u jasne i opipljive ishode i propraćene boljom koordinacijom, povezanošću, liderstvom, rodnim pokazateljima i analizom, kao i adekvatnim finansijskim i ljudskim resursima.” U ovom odeljku se razmatra u kojoj meri su delegacije i akteri EU na ZB sproveli svaki od ciljeva u vezi sa Institucionalnim kulturnim pomakom. Indikatori GAP-a II se koriste za merenje napretka, a nalazi su označeni numerički, na isti način kao i u GAP-u II.¹⁰

ČILJ 1. POVEĆANA POVEZANOST I KOORDINACIJA MEĐU INSTITUCIJAMA EU I SA DRŽAVAMA ČLANICAMA

Indikator 1.1.2. Broj političkih dijaloga i dijaloga o politikama između aktera EU i partnera u zemlji koji se bave temama rodne ravnopravnosti na godišnjem nivou i na nivou pojedinačnih zemalja

Akteri odgovorni za ovaj indikator uključuju službe Evropske komisije (EK), EEAS i zemlje članice. Godišnji izveštaj EK o implementaciji GAP-a II EU za 2016. godinu navodi da je „učinjen manji napredak u uključivanju rodne perspektive u političke dijaloge i dijaloge o politikama sa partnerima”¹¹ Izveštaj ovo pripisuje programskim prioritetima i činjenici da su ključni indikatori utvrđeni pre nego što je GAP II stupio na snagu, kao i nedovoljnim dokazima zbog poštovanja načela poverljivosti. Mada je bilo dijaloga na temu nasilja nad ženama, Izveštaj zaključuje da „postoji malo pokazatelja da je dimenzija rodne ravnopravnosti deo agende u svim dijalozima”.

Kako se moglo zaključiti na osnovu intervjua s predstavnicima/ama delegacija EU, precizne brojeve koje je iziskivao ovaj kvantitativni indikator u zemljama ZB nisu dostupne. Što se tiče kvalitativne analize, delegacije EU su iznele nekoliko primera. U Crnoj Gori je EUD ušla u politički dijalog s vladom u vezi sa loše isplaniranom državnom politikom koja je navela hiljade žena sa troje ili više dece da napuste tržište rada u zamenu za državne nadoknade.¹² EUD u Bosni i Hercegovini organizovala je razgovore sa kandidatkinjama za predsednice opština na izborima. U Makedoniji su pitanja rodne ravnopravnosti otvorena na sastancima potkomiteta, npr. za pravosuđe i unutrašnja pitanja, kao i na sastancima u Ministarstvu rada i socijalne politike. Sve u svemu, zaključak je da su delegacije EU potakle pitanja rodne ravnopravnosti sa vladama u samo nekoliko specifičnih prilika tokom političkih dijaloga. O rodnoj ravnopravnosti se ne razgovara dosledno u sklopu političkih dijaloga i razgovora o politikama u svim sektorima. Razlozi za ovakav zastoj u napredovanju bi mogli biti višestruki. Prvo, nekoliko zvaničnika/ca delegacija EU ili uopšte nije bilo upoznato sa GAP-om II ili nije znalo ništa o ovom indikatoru. Slabo poznavanje vlastite odgovornosti za pokretanje pitanja rodne ravnopravnosti tokom političkih dijaloga bio je ključni razlog zbog koga to nije urađeno.

Drugo, tema koja se stalno ponavljala među zvaničnicima/ama EUD bila je ta da moraju da „utvrde prioritete” – pitanje rodne ravnopravnosti može doći na dnevni red tek nakon što se dotične zemlje „izbore sa prioritetima” kao što su korupcija, politička nestabilnost i slaba vladavina prava. Izgleda da „nacionalni” i „važni politički” prioriteti imaju prednost nad temama koje se percipiraju kao „meke”, što uključuje i rodnu ravnopravnost. Kao što je rekao jedan zvaničnik EU: „Iskreno rečeno, [...] rodna pitanja nisu prioriteta.” Zvaničnici/e EU skloni/e su da agendu EU „prvo suštinska pitanja” interpretiraju tako što ostavljaju pitanje roda po strani, bez obzira na to što rodna ravnopravnost treba da bude tretirana kao osnovno pravo.

Ključna pitanja rodne ravnopravnosti na ZB odnose se direktno na osnovna prava kao što su pristup pravdi (što obuhvata zločine koji uključuju rodno zasnovano nasilje), vlasnička prava, antidiskriminaciju i radna prava žena. Stoga prioritarno rešavanje fundamentalnih pitanja nije u suprotnosti sa bavljenjem rodnom neravnopravnošću.

Naprotiv, bavljenje rodnom neravnopravnošću jeste sastavni deo agende „prvo suštinska pitanja”, a posebno vladavine prava i osnovnih prava.¹³ Reforme vladavine prava moraju se sistematski baviti rodno zasnovanom diskri-

⁹ Aneks 2 sadrži dodatne informacije o metodologiji. Svi nalazi i navodi potiču iz intervjua, ukoliko nije drugačije naznačeno.

¹⁰ Nisu razmotreni svi indikatori GAP-a II. U Aneksu I ćete pronaći objašnjenje zbog čega su neki indikatori razmatrani, dok drugi nisu.

¹¹ EK, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016, str. 3.

¹² Centar za ženska prava, „Protest majki: studija slučaja, juli 2017; videti: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/183838/bivse-korisnice-naknada-u-delegaciji-eu.html>.

¹³ Štaviše, obimna literatura pokazuje da bavljenje pitanjima rodne neravnopravnosti u sklopu reformskih procesa po pravilu vodi ka efikasnijim, efektivnijim i održivijim reformama. Videti: Frederick S. Pardee Center for the Study of Longer-Range Future, Are Women the Key to Sustainable Development?, Boston: 2010, na: <https://www.bu.edu/pardee/files/2010/04/UNsdkp003fsingle.pdf>.

minacijom žena, zato što je pravni sistem koji ne uspeva da obezbedi pristup pravdi za polovinu populacije neuspešan sistem.¹⁴ Akcije koje se odnose na neformalnu ekonomiju moraju uzeti u obzir da su žene verovatno mnogo zastupljenije u neformalnoj ekonomiji i da se prilikom regulisanja pitanja neformalne ekonomije reforme moraju oslanjati na princip „ne naneti štetu“.¹⁵

Reći da rodna ravnopravnost nije prioritet samo ukazuje na nepoznavanje činjenice da je rodna ravnopravnost osnovno pravo i da zvaničnici/e EUD nisu u dovoljnoj meri svesni/e šta uključivanje rodne perspektive znači i na koji način se rodna perspektiva integriše u reforme državnih politika i političke dijaloge.

Čini se da zvaničnici/e delegacija EU ne razumeju važnost i potencijalni uticaj koji mogu izvršiti pokretanjem pitanja rodne ravnopravnosti za vreme političkih dijaloga. Kao što ovaj indikator GAP-a II prepoznaje, delegacije EU moraju imati vitalnu ulogu u vršenju političkog pritiska na vlade da ozbiljno shvate pitanje rodne ravnopravnosti, kao fundamentalnu evropsku vrednost zasnovanu na demokratiji i odsustvu diskriminacije, koju moraju poštovati i štiti.

CILJ 2. POSVEĆENO UPRAVLJANJE PITANJIMA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJA DEVOJAKA I ŽENA U INSTITUCIJAMA EU I DRŽAVAMA ČLANICAMA

Indikator 2.1.1. Broj visokih zagovornika/ca rodnih pitanja imenovanih kako u sedištu tako i na nivou pojedinačnih zemalja

Zagovornik/ca rodne politike je neko, poželjno na visokom položaju, ko će se, zajedno sa GFP, javno zalagati za rodnu ravnopravnost u ime EU i preuzeti odgovornost da redovno pokreće pitanja vezana za rodnu ravnopravnost. Zagovornici/e rodne politike mogu biti ambasadori/ke EU ili njenih zemalja članica, predstavnici/e lokalnih vlasti, istaknute ličnosti u lokalnoj zajednici, npr. novinari/ke, pevači/ce ili sportisti/kinje. Termin “zagovornik/ca rodne politike” je još uvek relativno nepoznat i nejasan većini predstavnika/ca EUD, mada su kontakt osobe za rodnu ravnopravnost (GFP) uglavnom upoznate s ovim pojmom. Nijedna delegacija EU u zemljama ZB do sada nije naimenovala zagovornika/cu rodne politike.

Indikator 2.1.1. Broj visokih zagovornika/ca rodnih pitanja imenovanih kako u sedištu tako i na nivou pojedinačnih zemalja

Izagovornik/ca rodne politike je neko, poželjno na visokom položaju, ko će se, zajedno sa GFP, javno zalagati za rodnu ravnopravnost u ime EU i preuzeti odgovornost da redovno pokreće pitanja vezana za rodnu ravnopravnost. Zagovornici/e rodne politike mogu biti ambasadori/ke EU ili njenih zemalja članica, predstavnici/e lokalnih vlasti, istaknute ličnosti u lokalnoj zajednici, npr. novinari/ke, pevači/ce ili sportisti/kinje. Termin “zagovornik/ca

„Ima toliko poruka koje šaljem vladi da moramo da odaberemo prioritete.“

ZVANIČNIK EUD

„Uvek moramo imati na umu da se radi o siromašnoj zemlji, potrebno je odrediti prioritete.“

ZVANIČNIK EUD

„U ovom trenutku proces približavanja EU je prioritet. Da je pitanje rodne ravnopravnosti prioritetno, bilo bi i bolje finansijski podržano.“

ZVANIČNIK EUD

¹⁴ This is a serious issue throughout the WB. For example, see Nicole Farnsworth, Ariana Qosaj-Mustafa, Iliriana Banjska, Adelina Berisha, and Donjeta Morina for KWN, No More Excuses: An Analysis of Attitudes, Incidence, and Institutional Responses to Domestic Violence in Kosovo, Pristina: KWN, 2015, at: <https://womensnetwork.org/documents/20151124105025622.pdf>, and KWN's forthcoming monitoring report (2018).

¹⁵ See Chen, Martha, and Marilyn Carr, “Globalization, Social Exclusion and Work: With Special Reference to Informal Employment and Gender”, International Labour Review 143, 2004, at: http://www.inclusivecities.org/wpcontent/uploads/2012/08/Carr_Chen_ILO_Gender_and_Globalisation.pdf.

rodne politike” je još uvek relativno nepoznat i nejasan većini predstavnika/ca EUD, mada su kontakt osobe za rodnu ravnopravnost (GFP) uglavnom upoznate s ovim pojmom. Nijedna delegacija EU u zemljama ZB do sada nije naimenovala zagovornika/cu rodne politike.

Indikator 2.2.1. Učešće žena na čelu misija EU (Početna pozicija 2014: 24%)

U zemljama ZB, učešće žena na čelu misija EU je poraslo, sa 17% 2014. godine, kada je jednu šestinu delegacija EU predvodila žena (Romana Vlahutin u Albaniji), na 33% 2016. godine. To je rezultat imenovanja nove Specijalne predstavnice EU za Kosovo, Natalije Apostolove. Počev od jeseni 2017. godine, žene su predvodile dve od šest delegacija EU, što čini 33%.

Treba naglasiti da, koliko god je važno postići rodnu ravnotežu, postavljanje žena na pozicije gde se donose odluke ne rezultira uvek posvećenim vođstvom u pogledu rodne ravnopravnosti i prava žena. I žene i muškarci zvaničnice/i EU snose odgovornost u ovom pogledu.

Zemlja	2014.	2015.	2016.	2017.
Albanija	>1	1	1	1
Bosna i Hercegovina	0	0	0	0
Kosovo	0	0	0>1	1
Makedonija	0	0	0	0
Crna Gora	0	0	0	0
Srbija	0	0	0	0
Ukupan broj žena	1	1	2	2
Ukupan % žena	17%	17%	33%	33%

Iz intervjua koje je ŽMK vodila sa delegacijama EU u zemljama ZB, nerukovodeći kadrovi ukazuju na neujednačenu efikasnost rukovodstva u unapređenju rodne ravnopravnosti. Jedan šef EUD redovno je govorio o važnosti rodne ravnopravnosti tokom redovnih sastanaka i podsticao osoblje da sprovedu GAP II, dok ostali šefovi/ice nisu ni spomenuli GAP II. Dok su neke kontakt osobe za rodnu ravnopravnost osećale da uživaju punu podršku rukovodstva, druge su osećale potpuni nedostatak podrške. Takođe, „mnogo toga zavisi direktno od Brisela i od toga ko je tamo glavni,“ po rečima jednog službenika EU. „Mnogo toga zavisi od njihovih napora i dobre volje.“

Mera u kojoj se rukovodstvo bavilo pitanjem rodne ravnopravnosti na unutrašnjem i spoljnom planu izgleda da je više zavisila od pojedinačne nego od institucionalne prakse. Prikupljeni materijal dalje upućuje na to da je nedostatak liderstva nekih odgovornih osoba u bavljenju rodnom neravnopravnošću doprinelo smanjenju interesovanja osoblja EU za preuzimanje koraka u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti shodno njihovim odgovornostima.

Indikator 2.3.4. Broj nagrada ili njihovih ekvivalenata dodeljenih rukovodećem/programskom osoblju po predviđenim kriterijumima

Iako bi EK, EEAS i zemlje članice mogle da kao podsticaj obezbede nagrade za postignute rezultate u oblasti rodne ravnopravnosti, u Godišnjem izveštaju o implementaciji za 2016. godinu nema podataka o postojanju takvih nagrada, niti su takvi primeri pomenuti u intervjuima u zemljama ZB. Ukoliko su i ustanovljeni određeni kriterijumi, delegacije EU nisu o tome imale potrebne informacije.¹⁸

Mislim da pitanja rodne ravnopravnosti nisu dovoljno visoko na listi političkih prioriteta i da treba da budu integrisana na nivou politika, a ne samo u programima.“

GFP, EUD

Indikator 2.3.3. Percepcija osoblja EU o učinku rukovodstva u vezi sa rodним pitanjima

EK i EEAS trebalo bi da mere napredak u odnosu na ovaj indikator preko godišnje procene osoblja, koja izgleda još nije sprovedena. Međutim, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. navodi primere kako je GAP II rezultirao posvećenijim vođstvom, što se pokazalo kroz podršku rodno osetljivim analizama, treninzima i angažmanu tokom 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama.¹⁷ Ovaj izveštaj ne razmatra percepciju osoblja EU o učinku rukovodstva.

¹⁶ Akronim za termine „Gender Focal Point“ i „Gender Focal Person“, koji se naizmenično koriste u Aneksu na Zaključke Saveta o GAP-u II.

¹⁷ EK, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016, str. iii.

¹⁸ Kriterijumi za dodeljivanje nagrada nisu definisani u DG DEVCO „Uputstvima za EU Akcioni plan o rodним pitanjima za 2016 – 2020“, 2016.

Indikator 2.4.1. Da li objedinjeni sistemi izveštavanja uključuju zahtev za jasnom ocenom učinka u odnosu na ciljeve iz radne verzije dokumenta (RVD)

Evropski okvir za rezultate međunarodne saradnje i razvoja (EURF) sadrži nekoliko indikatora ciljeva održivog razvoja (COR) koji se odnose na rodnu ravnopravnost, ali izgleda da još uvek nije ažuriran tako da obuhvati ciljeve GAP-a II.¹⁹ Prema tome, čini se da EK i EEAS još uvek nisu institucionalizovali izveštavanje o indikatorima GAP-a II u sklopu objedinjenog sistema izveštavanja. Pitanja koja se odnose na implementaciju GAP-a II uvrštena su u Izveštaj o upravljanju spoljnim delovanjem (EAMR), mada su delegacije EU protumačile neka pitanja na drugačiji način.²⁰ EAMR izgleda nije sadržao specifična pitanja o indikatorima GAP-a II. Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. godinu razmatrao je napredak u vezi s ovim indikatorom samo u Aneksu 1, gde je naveden napredak zemalja članica u oblasti institucionalnih promena.

Indikator 2.4.4. Broj ciljeva iz RVD o kojima delegacije EU i zemlje članice izveštavaju na nivou zemalja

EK, EEAS i zemlje članice trebalo bi da odaberu ciljeve GAP-a II o kojima će izveštavati godišnje na nivou zemalja. Tabela ilustruje broj ciljeva GAP-a II odabranih u svakoj zemlji počev od 2016. godine. Ženske OCD nisu imale dovoljno informacija o ovom procesu i izjavile su da, osim na Kosovu, nisu bile konsultovane prilikom odabira ciljeva RVD. Rodna analiza sprovedena za svaki sektor pojedinačno može poslužiti u revidiranju ciljeva i akcija GAP-a II, na osnovu utvrđenih potreba.

CILJ 3. INSTITUCIJE EU I DRŽAVE ČLANICE IZDVAJAJU DOVOLJNO SREDSTAVA ZA IZVRŠENJE PREUZETIH OBAVEZA U VEZI SA RODNOM POLITIKOM EU

Indikator 3.1.1. Promena (povećanje ili smanjenje) namenskih sredstava za poboljšanje rezultata za devojke i žene nakon revizija i Srednjoročnog izveštaja za 2017. godinu (ili ekvivalentnog dokumenta)

EK i zemlje članice trebalo bi da izveštavaju o promenama u namenskom finansiranju za poboljšanje rezultata za devojke i žene nakon revizija, posebno nakon Srednjoročnog izveštaja za 2017. godinu. Nije određen nikakav osnovni cilj.

Na globalnom nivou, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. godinu sadrži ocenu da postoji „ohrabrujuća perspektiva“, imajući u vidu podatke o Rodnom markeru OECD-a kao izvoru dokaza.²¹ Nije jasno koje zemlje su i na koji način imale koristi od akcija označenih skorom G1 ili G2. Štaviše, Rodni marker OECD-a uključuje meru da sve akcije budu usmerene ka rodnoj ravnopravnosti, što je mnogo šire od „namenskog“ finansiranja žena i devojaka. Stoga postoji nesklad između indikatora i izvora podataka. Osim toga, dok namenska sredstva mogu da posluže kao posredan indikator, delegacije EU mogu tačno izmeriti „namenska sredstva za poboljšanje rezultata“ tek kada se programi završe i kada se može izvestiti o konkretnim sredstvima koja su dovela do objektivno proverljivih rezultata. Aneks o zaključcima Saveta o GAP- II sugeriše da izvor podataka treba da bude Srednjoročni izveštaj. Međutim, Eksterna evaluacija Instrumenta za pretpristupnu pomoć II, kao deo Srednjoročnog izveštaja u zemljama ZB, nije razmatrala namensko finansiranje za žene i devojke,²² niti je eksterna evaluacija Instrumenta za civilno društvo procenila u kojoj meri su ova sredstva bila od koristi za žene i devojke.²³ Evropski Parlament je ponovio da „žali [...]

Zemlja	Ciljevi
Albanija	2
Bosna i Hercegovina	10
Kosovo	24
Makedonija	0
Crna Gora	3
Srbija	6
Ukupno	45

¹⁹ Za dodatne informacije, vidi diskusiju pod Ciljem 5, indikator 5.1.1.

²⁰ EK, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016, str. 26.

²¹ Za informacije o Rodnom markeru OECD-a videti indikator 5.3.2. Postoje i dodatne poteškoće.

²² Videti: Nicole Farnsworth i Iliriana Banjska iz ŽMK za Fondaciju Kvinna till Kvinna, A Gendered Reading of the 'External Evaluation of the Instrument for Pre-Accession Assistance II', Priština: 2017.

²³ „Presentation of the findings of the evaluation of the Civil Society Facility“, („Prezentacija nalaza evaluacije Instrumenta za civilno društvo“) Priština, 27. oktobar 2017.

što odluka Komisije nije uzela u obzir pitanje implementiranja uvođenja rodne dimenzije u Srednjoročnu reviziju MFF-a [Srednjoročnog finansijskog okvira] i poziva na konkretnije akcije koje će se time baviti²⁴. Iz tog razloga ova planirana aktivnost GAP-a II (3.1.) nije realizovana. Trenutno EU nedostaju informacije za planiranje namenskog finansiranja za poboljšanje rezultata u vezi sa devojkama i ženama. ŽMK je pokušala da prikupi informacije putem ove evaluacije, ali manjkavosti postojećeg sistema elektronske obrade podataka uslovile su da delegacije EU ne mogu da obezbede specifične informacije u vezi sa ovim indikatorom. Na osnovu njihovih zapažanja, većina delegacija EU je navela da nije bilo značajnih promena u finansiranju od usvajanja GAP-a II. Neki/e predstavnici/e delegacija EU primetili/e su da će povećanje namenskih sredstava za žene i decu zavisiti od vladinih prioriteta zemalja korisnica, a ne od delegacija EU.²⁵ Zemlje članice i ostali donatori mogu takođe da doprinesu finansijskim sredstvima za žene, devojke i/ili rodnu ravnopravnost, što može uticati na fokus i obim namenskih fondova delegacija EU.²⁶ Svi ovi faktori moraju se uzeti u obzir, a finansiranje treba da bude koordinisano, i to u skladu sa unapređenim podacima o namenskom finansiranju.

U kvalitativnom smislu, delegacije EU dale su primere tekućih programa koji su imali za cilj da poboljšaju rezultate u vezi sa ženama i devojkama. Nekoliko delegacija EU pozvalo se na regionalni program „Primena normi koje menjaju stavove“ („Implementing Norms Changing Minds“) o borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, čiji je nosilac Agencija UN za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women). Delegacija EU u Crnoj Gori od 2012. godine izdvađa sredstva za Program za rodna pitanja, koji će se možda nastaviti u sklopu IPA fondova za 2018. godinu. Vreme će pokazati da li će ove investicije popraviti „rezultate za devojke i žene“.

Indikator 3.2.1. Godišnji broj zaposlenih, razvrstanih po nivou, obučeni o pitanjima rodne ravnopravnosti i izveštavanje o promenama u njihovom načinu rada

Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. nije sadržao informacije o broju zaposlenih koji su prošli obuku o rodnoj ravnopravnosti.²⁷ Međutim, moguće je da on nije uvrstio izveštaj o treningu. U Crnoj Gori su predstavnici/e EUD pomenuli/e trening koji je vodila ekspertkinja za rodna pitanja. U Makedoniji je operativno osoblje EUD pohađalo trening u organizaciji Opšte uprave za susedsku politiku i pregovore o proširenju (DG NEAR), u junu 2016. godine. Deo osoblja EUD prošao je obuku na Kosovu i u Albaniji. Izgleda da su osobe na višim pozicijama prošle manje treninga ili obuke nego osobe koje su uključene u programiranje.

Čini se da predstavnice/i EU daju prednost praktičnoj obuci, direktno povezanoj sa IPA programima, nad „teorijom“ i predavanjima. Zaposlene/i pri jednoj delegaciji EU bile/i su nezadovoljne/i ranijim iskustvima na treninzima gde su im eksperti/kinje davali/e primere integrisanja rodne perspektive iz Afrike, što je nerelevantno za kontekst ZB. Međutim, jedna kontakt osoba za rodnu ravnopravnost primetila je da su, kada su eksperti/kinje iz Brisela ili nezavisni/e stručnjaci/kinje radili/e trening, zaposleni/e mnogo pažljivije pratili/e nego kada su to obavljale GFP.

Zaista je sasvim drugačije ako neko dođe iz Brisela da održi trening [nego kad] ja okupim svoje kolege da držim o rodnoj ravnopravnosti.“

GFP

Uključivanje rodne perspektive je veštačka stvar. Naši projekti su za opštu dobrobit.“

ZVANIČNIK EUD

²³ „Presentation of the findings of the evaluation of the Civil Society Facility“, („Prezentacija nalaza evaluacije Instrumenta za civilno društvo“) Priština, 27. oktobar 2017.

²⁴ Committee on Women's Rights and Gender Equality, „REPORT on EU funds for gender equality“, (2016/2144(INI)), A8-0033/2017, 8 feb. 2017, odeljak 71.

²⁵ Vlasništvo države korisnice nad IPA procesima višestruko se odražava na implementaciju GAP-a II (videti 4.2.2).

²⁶ Komentar zvaničnika EUD (prepiska elektronskom poštom, dec. 2017.)

²⁷ EK, GAP II, str. 65.

Nikada nisam razumeo kako da integrišem rodnu perspektivu, a da se to ne svodi samo na popunjavanje upitnika.”

ZVANIČNIK EUD

Nekoliko zvaničnika/ca EUD sa svih nivoa bilo je mišljenja da uključavanje rodne perspektive u glavne tokove nije ni od kakve koristi i da liči na „vežbu popunjavanja upitnika“. Takve izjave ukazuju na to da oni/e nisu prošli/e dovoljno obuke o tome šta ovaj proces zaista podrazumeva. Praktične veštine integrisanja rodne perspektive bile su manjkave u svim fazama IPA programiranja: osmišljavanju, implementaciji, monitoringu i evaluaciji.

Još jedna teškoća uočena kod svih delegacija jeste veliki protok osoblja. Jedan zvaničnik u Sektoru za međunarodnu saradnju primetio je da je „usled velikog protoka osoblja potrebno da uložimo više napora da integrišemo ovo pitanje među sektorima“. Pošto osoblje redovno odlazi iz delegacija na druge pozicije, uključivanje rodne perspektive zahteva dalju institucionalizaciju po utvrđenim šablonima, kao i uvođenje obaveze pohađanja treninga o integrisanju rodne perspektive.

Indikator 3.2.2. Broj kontakt osoba za rodnu ravnopravnost (ili osoba na ekvivalentnim pozicijama) koje godišnje prohađaju trening

Prema Godišnjem izveštaju o implementaciji za 2016. godinu, devet kontakt osoba za rodnu ravnopravnost (GFP) pohađalo je trening te godine.²⁸ Ovo se odnosi na GFP iz svih zemalja ZB. Njih nekoliko se osvrnulo na ove treninge za vreme intervjua, istaknuvši nova znanja i veštine koje su stekli zahvaljujući stručnoj savetnici EK za politiku rodne ravnopravnosti, Karolini Vrethem, koja je takođe obezbedila obimnu dodatnu obuku. Nekoliko GFP je takođe navelo kao posebno korisnu interaktivnu vežbu o uključivanju rodne perspektive u IPA program-ske dokumente, koju je prikazala ekspertkinja ŽMK, a koja je proistekla iz iskustva s Kancelarijom EU na Kosovu.

Indikator 3.2.3. Rodna perspektiva uključena u sve obezbeđene treninge

Dok je GAP II predvideo da će rodna perspektiva biti uvedena u sve obezbeđene treninge zaključno sa 2017. godinom, iz intervjua se može zaključiti da to nije ostvareno. Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. nije uključio nijedan primer uvođenja rodne perspektive u glavne tokove kao deo treninga u organizaciji DG NEAR.²⁹

Zemlja	2016.
Albanija	1
Bosna i Hercegovina	2
Kosovo	1
Makedonija	0
Crna Gora	0
Srbija	1
Ukupno	5

Indikator 3.3.1. Broj kontakt osoba za rodnu ravnopravnost (ili osoba na ekvivalentnim pozicijama) koje imaju 3 godine ekspertize u oblasti rodni-pitanja i/ili više od 5 godina praktičnog iskustva u nekoj srodnoj oblasti

Prema Godišnjem izveštaju o implementaciji za 2016, pet GFP u čitavoj DG NEAR (i ne samo za ZB) imaju tri godine ekspertize u oblasti rodni-pitanja i/ili više od pet godina praktičnog iskustva u nekoj srodnoj oblasti. Tokom intervjua, neke od GFP poverile su nam da ne osećaju da su dovoljno stručne za ulogu i odgovornosti GFP. Većina njih je rekla da su imale malo ili nimalo iskustva u oblastima srodnim sa rodnom ravnoprasnošću pre nego što

su imenovane za GFP. Ovo navodi na zaključak da osobe zadužene za njihovo imenovanje takođe nisu imale dovoljno uvoda u to koliki je nivo znanja i stručnosti potreban za efikasnu podršku u radu na uvođenju rodne perspektive.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

Zemlja	2016.
Albanija	10-20
Bosna i Hercegovina	30-40
Politički sektor	5-10
Kosovo	4-5
Makedonija	15
Crna Gora	20
Srbija	30-40
Ukupno	16-21

Indikator 3.3.2. Broj opisa radnih mesta koji obuhvataju rodnu ravnopravnost kao oblast odgovornosti, po rang

GAP II predviđa da će EK, EEAS i zemlje članice uključiti unapređenje rodne ravnopravnosti u odgovornosti zvaničnika/ca na svim nivoima, tako što će to biti u opisu njihovih radnih mesta. Godišni izveštaj o implementaciji za 2016. nije sadržao informacije u pogledu broja radnih mesta koja u opisu sadrže rodnu ravnopravnost kao oblast odgovornosti u DG NEAR.³⁰ Međutim, razlog ovome može delimično biti činjenica da se opisi radnih mesta osmišljavaju i odobravaju u Briselu.³¹

Uz jedan izuzetak, u zemljama ZB opisi poslova GFP nisu ažurirani da bi uključili odgovornosti njihovih postojećih odgovornosti na poziciji GFP. Bez jasno naznačenih odgovornosti, GFP su često morale da daju prioritet drugim zadacima, što im je

ostavljalo manje vremena da se bave pitanjima i zadacima u oblasti rodne ravnopravnosti.

Vodič za GAP II kaže da „vreme koje kontakt osoba za rodnu ravnopravnost provede na ovim zadacima treba da bude sadržano u opisu radnog mesta, tako da omogući adekvatno posvećivanje radnih sati ovim zadacima (najmanje 40-60% vremena tokom redovne radne nedelje)”.³² U proseku, GFP u delegacijama EU u zemljama ZB procenile su da provode samo između 16% i 21% svog vremena na zadacima predviđenim za GFP.

GFP su primetile da bi ažuriranje opisa njihovih radnih mesta, kao i ostalog osoblja, na svim nivoima donošenja odluka, doprinelo da usmere više pažnje na unapređenje rodne ravnopravnosti. Takođe je od suštinske važnosti integrisanje odgovornosti za promovisanje rodne ravnopravnosti u opise radnih mesta ambasadora/ki, šefova/ica odeljenja za saradnju i sektorskih projektnih menadžera/ki³³, da bi podela odgovornosti za bavljenje pitanjima rodne ravnopravnosti u okviru dijaloga o politikama bila jasna.³⁴

CILJ 4. UBEDLJIVI RODNO OSETLJIVI PODACI UTIČU NA SVE EKSTERNE TROŠKOVE, PROGRAMIRANJE I KREIRANJE POLITIKA EU

Zemlja	Broj programa sa rodnom analizom	Ukupan broj programa	% programa koji koriste rodnu analizu
Albanija	1	N/A	N/A
Bosna i Hercegovina	32	N/A	N/A
Kosovo	15	15	100%
Makedonija	N/A	N/A	N/A
Crna Gora	4	4	100%
Srbija	1	9	11%
Ukupno	53	28	

Indikator 4.1.1. Godišnji broj tematskih, bilateralnih i regionalnih programa u čijem osmišljavanju se koristi rodna analiza³⁵

Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. godinu navodi da je rodna analiza korišćena u osmišljavanju 29 programa u DG NEAR.³⁶ Ovo je obuhvatalo programe iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova i Srbije.³⁷ Međutim, pošto nema podataka o ukupnom broju programa, nije poznat

procenat svih programa koji su uključivali rodnu analizu. Podrazumeva se da bi procenat svih programa bio precizniji indikator nego njihov broj, jer bi bolje ilustrovao koliko programa je uključivalo rodnu analizu. Obrazac za izveštavanje je izgleda identifikovao ovaj nedostatak; dodat je jedan red da bi se utvrdio procenat „u odnosu na sve programe formulisane tokom 2016”.³⁸ Ipak, nema podataka za DG NEAR ili posebno za zemlje ZB.

³² DG DEVCO, „Guidance note on the EU Gender Action Plan 2016 – 2020 for DEVCO HQ and EUD operational staff”, („Uputstva za EU Akcioni plan za rodna pitanja 2016-2020 za DEVCO HQ i operativno osoblje delegacija EU”), str. 47. Mada se ovo odnosi na DG DEVCO, pretpostavljam da su uputstva za DG NEAR slična.

³³ U čitavom ovom dokumentu, termin „rukovodilac/teljka projekta” se odnosi kako na šefove/ice radnih grupa tako i na programske menadžere/ke.

³⁴ Vidi indikator 1.1.2.

³⁵ Predstavnic/e EUD izvestili/e su da je rodna analiza u projektima IPA I programima sprovedena od strane IPA Twinning Projecta za uključivanje rodne ravnopravnosti u glavne tokove (prepiska elektronskom poštom, dec. 2017). Međutim, nije naveden precizan broj programa.

³⁶ EK, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016, str. 66.

³⁷ Ibid, str. 55.

³⁸ Ibid, str. 66.

Počev od 2017. godine, u svim zemljama se sprovodi opšta rodna analiza da bi se olakšalo utvrđivanje ciljeva i indikatora GAP-a II na nivou zemalja. Međutim, samo neke zemlje su sprovele rodnu analizu koja je detaljno obradila pojedinačne sektore. Uobičajeni odgovor rukovodilaca/teljki projekata EUD je bio da u osmišljavanju konkretnih akcija nije korišćena rodna analiza. Nekolicina njih je skrenula pažnju na nedostatak statističkih podataka za određene sektore.

Zemlja	Revidirani AD	Ukupno AD	% revidiranih
Albanija	N/A	N/A	AD/N/A
Bosna i Hercegovina	N/A	N/A	N/A
Kosovo	15 ³⁹	15	100%
Makedonija ³⁵	N/A	N/A	N/A
Crna Gora	5	N/A	N/A
Srbija	1	9	11%
Ukupno	21	24	

Indikator 4.1.2. Godišnji broj evaluacija programa koje uključuju procenu uticaja na žene i devojke

Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. ne navodi da li je ijedna zemlja ZB uključila procenu uticaja na žene i devojke u evaluaciju bilo kog programa tokom 2016. godine.

Indikator 4.2.1. Da li su interni procesi revidiranja metodologije izvedeni tako da uključe rodnu dimenziju u mehanizme garancije kvaliteta (npr. za EK: Grupa podrške za garanciju kvaliteta, itd.)

Mada bi pregled kvaliteta trebalo da podrazumeva i pregled rodne dimenzije, ovaj princip još uvek nije ustanovljen, iako je jedan ispitanik primetio da se čine naponi u tom pravcu.

Indikator 4.2.2. Broj novih akcionih dokumenata (ili njihovih ekvivalenata) prokomentarisanih i potom revidiranih uzimajući u obzir nedovoljno uvaženu rodnu dimenziju

Prema Godišnjem izveštaju o implementaciji za 2016, još uvek „treba mnogo toga uraditi da bi se rodna analiza uvela u glavne tokove celokupnog procesa planiranja i osmišljavanja akcionih dokumenata“ (AD).⁴⁰ U aneksu Izveštaja navodi se da je samo pet AD prokomentarisano u DG NEAR. Međutim, iz intervjua ŽMK se može zaključiti da je u zemljama ZB pregledano i revidirano više od pet AD. Za razliku od

DG DEVCO, DG NEAR nije ugovorio pomoć u procesu skrininga svih novih AD iz rodne perspektive. Kako DG NEAR ne poseduje Centar za tematsku izvrsnost sa fokusom na rodnu ravnopravnost koji bi mogao da obavlja zadatke garancije kvaliteta, reklo bi se da je ovaj zadatak poveren osobi na nedavno uspostavljenoj poziciji Asistenta za politike – rodnu ravnopravnost u okviru

DG NEAR. Međutim, zadatak revidiranja svih novih AD iz rodne perspektive je preobiman za samo jednu osobu, s obzirom na kratke vremenske rokove za pripremu tih dokumenata. Osim toga, verovatno bi bilo potrebno specifično poznavanje konteksta za

STUDIJA SLUČAJA:

UGOVARANJE EKSPERTIZE ŽENSKE OCD

Angažovana od strane EUO na Kosovu od 2015. godine, ŽMK, lokalna ženska OCD, pruža stručnu podršku Kancelariji EU, Ministarstvu za evropske integracije, Agenciji za rodnu ravnopravnost u Kancelariji Predsednika vlade i službenicima/ama za rodnu ravnopravnost u pogledu integrisanja rodne perspektive u IPA programe. Kao deo svoje „pomoćne“ funkcije, ŽMK je takođe podržala Akcioni plan za rodna pitanja (GAP) Kancelarije EU na Kosovu za period 2016 – 2020. Dodatna prednost angažovanja lokalne ženske OCD leži u činjenici da one često imaju veze na terenu, znanje, jezičke veštine i pristup različitim ciljnim grupama. Osim toga, one su efikasne i investicija ostaje unutar zemlje. Ženske OCD su motivisane ovakvim misijama i nastavljaju da vrše monitoring i zagovaraju promene i nakon isticanja ugovora.

³⁹ Pregledano i prokomentarisano. Još uvek nema informacija o tome da li su predložene izmene prihvaćene.

⁴⁰ Godišnji Izveštaj o implementaciji za 2016, str. 4.

obavljanje ovakvih revizija. Predstavnicima EUD uglavnom nisu pominjali/e da su dobili/e komentare od DG NEAR o nacrtu AD u odnosu na pitanje rodne ravnopravnosti.

Na nivou delegacije, EUD su na različite načine pokušale da poboljšaju integraciju rodne perspektive u IPA programe. Kancelarija EU na Kosovu od 2015. angažuje ŽMK da obezbedi ekspertizu i pomogne u uvođenju rodne perspektive u IPA programe (videti Studiju slučaja). UN Women u Srbiji pripremile su trening pod nazivom „Uvođenje rodne perspektive u IPA programe“, koji su UN Women u Albaniji preuzele i dalje razvile uz podršku Austrijske agencije za razvoj.⁴¹ Ove tri različite intervencije podrazumevale su saradnju sa državnim službenicima/ima u različitim sektorima, NMRP, ekspertima/kinjama za rodna pitanja i rukovodiocima/teljicama projekata EUD, u smislu davanja podrške u daljem integrisanju rodne perspektive u IPA programe. U Bosni i Hercegovini je GFP EUD pregledala IPA programe i integrisanost rodne perspektive u istim. Slično tome, u Makedoniji je GFP, zajedno s rukovodiocem programa EUD u sektoru za saradnju, uradila reviziju zastupljenosti rodne ravnopravnosti u AD IPA. EUD u Crnoj Gori angažovala je nezavisnog inostranog eksperta da olakša uvođenje rodne perspektive. Dakle, delegacije EU pokušavaju da integrišu rodnu perspektivu u IPA programe, doduše kroz različite pristupe.

Iako su eksperti/kinje za rodna pitanja predložili/e reviziju nekoliko AD, čini se da nije baš sve „naknadno revidirano“. Ispitanici/e su tokom intervjuja identifikovali/e nekoliko faktora koji su tome doprineli. Prvo, neki/e rukovodioci/teljke projekata nisu imali/e dovoljno volje, znanja ili razumevanja za značaj uvođenja rodne perspektive, pogotovo u sektore koji se pogrešno smatraju „rodno neutralnim“, kao što su energetika i vodoprivreda. Zbog toga nisu uvek znali/e kako da postupaju sa rodno relevantnim dokumentima. Drugo, zvaničnici/e u Briselu navodno su ponekad poništavali/e ono što je na nivou delegacija urađeno na polju uključivanja rodne perspektive, uz objašnjenje da se radi o nebitnim detaljima.⁴²

Treći problem koji su rukovodioci/teljke projekata često zapažali/e jeste da njihove kolege/inice iz vlade ne prihvataju uvek predložene izmene. Na primer, jedan rukovodilac projekata na Kosovu je podsticao resorno ministarstvo da uključi rodnu perspektivu u IPA programska dokumenta. Međutim, Ministarstvo nije smatralo ovo pitanje prioritarnim, pa je ignorisalo preporuke EU. U skoro svim zemljama ZB vlade korisnice bi trebalo da budu vlasnice IPA programa i odgovorne za njihovo planiranje u skladu sa postojećim strategijama u različitim sektorima. To predstavlja suštinsku prepreku u implementaciji GAP-a II; delegacije EU mogu da savetuju vlade, ali ne mogu da ih primoraju da usvoje preporuke. Činjenica da AD nisu u vlasništvu EUD doprinosi oklevanju službenika/ca EUD u pogledu podsticanja korisnika/ca da se bave pitanjem rodne neravnopravnosti i uvrste tematske ciljeve GAP-a II u programe. Međutim, ovo navodi na zaključak da i delegacije EU naginju ka tome da na unapređenje rodne ravnopravnosti gledaju kao na „neobavezujuće“ osnovno pravo, a ne kao na suštinski uslov jednak po važnosti ostalim reformama.

Četvrta, institucionalna prepreka u napredovanju u vezi sa ovim indikatorom jeste da se rodno pitanje tretira pre svega, a ponekad i isključivo, u sklopu odeljka „transverzalnih pitanja“ na matricama AD. Prema tome, rodna ravnopravnost nije integrisana u ostale odeljke AD, kao što su analiza situacije i tabele indikatora. Međutim, u jesen 2017. godine osoba zadužena za politiku rodne ravnopravnosti/savetnica za rodna pitanja u DG NEAR preduzela je korake u pravcu rešavanja ovog pitanja, uključujući i oslanjanje na konkretne preporuke ŽMK u vezi s tim kako se rodna perspektiva može integrisati u ostale odeljke AD. Postoji mogućnost da se, u sklopu tekućih reformi matrica u skladu sa OPSYS-om – novim sistemom elektronske obrade podataka koji se trenutno razvija, matrice AD promene tako da zahtevaju informacije iz domena roda u svim sekcijama AD. Sve dok ne budu postojali izričiti zahtevi da se u AD uključe krajnji ciljevi, polazišta i neposredni ciljevi na osnovu rodne analize, implementatori/ke neće biti smatrani/e odgovornim za izveštavanje o napretku u pogledu unapređenja rodne ravnopravnosti. Prema tome, unošenje takvih zahteva u matrice je od presudne važnosti da bi se osigurala odgovornost za postizanje rezultata u oblasti rodne ravnopravnosti i izveštavanje o rezultatima ovog procesa.

Zbunjuje činjenica da za ovaj indikator ne postoji nikakvo polazište niti neposredni cilj. U ovom trenutku, veći broj komentara na AD ili unetih izmena bi predstavljao pomak, jer bi to bio znak da su na delu mehanizmi

⁴¹ Prepiska elektronskom poštom sa zvaničnikom EUD u Albaniji, dec. 2017.

⁴² Intervjui ŽMK.

Organizuju se konsultacije sa ženskim OCD i NMRR, ali ponekad mi se čini da nemaju pojma o čemu govore. Uvek dolaze sa istim pitanjima. Uvek upiru prstom na iste osobe."

ZVANIČNIK EUD

za garantovanje kvaliteta.⁴³ Međutim, potencijalna manjkavost ovog indikatora jeste što bi s godinama podizanje kapaciteta trebalo, u idealnim uslovima, da unapredi uvođenje rodne perspektive u AD. To bi dovelo do smanjenja broja AD za koje će biti potrebni komentari i revizija, što bi takođe bilo pozitivno.

Prema tome, možda bi bolji indikator za relevantnu aktivnost i cilj bio da li su obezbeđeni standardizovani mehanizmi za garantovanje kvaliteta, kao i da li eksperti/kinje za rodna pitanja pregledaju sva AD iz rodne perspektive. Na primer, Austrijska agencija za razvoj ima najbolju praksu u tom pogledu, jer obezbeđuje da svaki AD pregledaju eksperti/kinje za rodna pitanja, da korisnici/e prouče konačne verzije dokumenata da bi odreagovali/e na komentare eksperta/kinje za rodna pitanja pre potpisivanja ugovora, a redovno izveštavanje obezbeđuje ažurirane odgovore na stavke na koje je ukazao/la ekspert/kinja.

Indikator 4.3.1. Procenat programa koji koriste nalaze konsultacija sa nacionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost, OCD i ženskim organizacijama prilikom osmišljavanja aktivnosti

Godišnji izveštaj EK o implementaciji za 2016. godinu kaže da postoje „određene konsultacije“ sa NMRR i OCD, „takođe i o pitanjima rodne ravnopravnosti, makar i neformalne“. U izveštaju se, na primer, pominju konsultacije u vezi s konkursom u okviru Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava (EIDHR)⁴⁴.

Primeri koji su navedeni odnose se na konsultacije o finansiranju OCD. Nema primera koji se tiču specifičnih programa po sektorima i konsultacija koje se organizuju da bi se čula viđenja i potrebe žena i muškaraca u vezi sa ovim programima, niti Godišnji izveštaj o implementaciji sadrži jasne podatke za ovaj indikator.

U izveštaju se pominje da je pet delegacija EU i DG NEAR uključilo organizacije branitelja i braniteljki ženskih prava „i/ili OCD koje se zalažu za prava žena tokom konsultacija sa civilnim društvom“. Ova revidirana verzija ovog indikatora u okviru Izveštaja ne pruža dovoljno informacija o tome u kolikoj meri su NMRR, OCD i ženske organizacije taksativno konsultovane u izradi AD. U vezi s revidiranim indikatorom postoji nekoliko problema. Prvo, on u velikoj meri proširuje značenje indikatora tako da naizgled uključuje svaku vrstu konsultacija sa civilnim društvom, ne nužno u vezi sa određenim programima. Drugo, novi indikator u potpunosti ignoriše NMRR, kao ključne vladine institucije. Treće, dovodi do zbrke u terminologiji pridružujući novi termin, „organizacije branitelja i braniteljki ženskih prava“, prvobitnom indikatoru koji pominje samo ženske organizacije. Ova dva termina ne znače isto. Četvrto, da bi se tačno izračunao procenat programa po zemlji, regionu i na međunarodnom nivou, procenti nisu dovoljni; potrebne su stvarne brojke.

Zemlja	NMRR konsultovan	NMRR konsultovan	ŽOCD konsultovane
Ključ: ~ = u izvesnoj meri;	✓ = da	x = ne	
Albanija	x	x	x
Bosna i Hercegovina	x	x	x
Kosovo	x	x	~
Makedonija	x	x	x
Crna Gora	~	✓	x
Srbija	~	~	x

ŽMK nije mogla da u zemljama ZB identifikuje precizan procenat programa koji počivaju na nalazima na osnovu konsultacija sa NMRR, OCD i ženskim organizacijama. Ovo je povezano sa činjenicom da delegacije EU ne poseduju elektronske sisteme koji bi mogli da beleže da li su konsultacije organizovane u vezi sa specifičnim programima. Konkretno u vezi sa

⁴³ Kao što je predviđeno u aktivnosti 4.2: „Ustanoviti procese za garantovanje kvaliteta projektnih dokumenata i preispitati odobravanje troškova ukoliko rodna dimenzija nije adekvatno uzeta u obzir“.

⁴⁴ P. 12.

sektorskim programiranjem (AD), mali broj delegacija EU se prethodno konsultovao sa NMRR. U Makedoniji i na Kosovu NMRR su izvestili da ministarstva i odeljenja odgovorna za izradu nacrtu IPA dokumenata ulaze u te procese bez konsultacija sa njima.⁴⁵ Iako je ŽMK pokušala da se obrati NMRR na Kosovu, resorna ministarstva su ostala po strani, pošto nisu videla korist ili svrhu upuštanja u takve aktivnosti. U Crnoj Gori, rukovodioci/teljke projekata su izjavili/e da se oni/e ne konsultuju sa NMRR, uz primedbu da su sumnjičavi u odnosu na takva tela, iako je GFP izjavila da su NMRR deo procesa, uglavnom u vezi sa ljudskim i manjinskim pravima. U Bosni i Hercegovini, NMRR na nacionalnom nivou je navodno uključen, iako je NMRR u Banja Luci pregledao samo nekoliko IPA dokumenata.

Zbog promena sastava vlade Albanija još uvek nije postavila nijedan NMRR. U Srbiji je NMRR izjavio da blisko saraduje sa UN Women u organizovanju integracije rodne perspektive u AD.

Što se tiče konsultacija sa civilnim društvom o programima, zemlje ZB imaju različita iskustva. U Crnoj Gori je sistematizovano učešće OCD, tako što su se OCD prijavile, a vlada je odabrala navodno najiskusnije OCD u određenim sektorima da redovno učestvuju u sektorskim radnim grupama. Međutim, nije uključena nijedna ženska OCD, pre svega zbog nedovoljnog razumevanja da rodna perspektiva mora da bude integrisana u svim sektorima. Slično tome, u Makedoniji su sektorske radne grupe pozvale OCD, uključujući i OCD čiji je fokus rodna ravnopravnost, na konsultacije o IPA programima, iako proces navodno „nije baš prošao glatko“ pošto se radne grupe nisu sastajale sistematski i OCD nisu pozivane na sve sastanke.⁴⁶

U svim zemljama ZB ženske OCD su izjavile da su imale malo ili nimalo informacija o procesu približavanja EU, kao i da nisu učestvovala u diskusijama o planiranju specifičnih programa EU. Nijedna od 38 ženskih OCD koje su intervjuisane ne seća se da je bila konsultovana o specifičnim programima. Jedini izuzetak je ŽMK, koju je Kancelariju EU na Kosovu uključila u revidiranje i komentarisane svih AD.

Delegacije EU ponudile su nekoliko razloga zašto nisu organizovale takve konsultacije. Prvo, pojedini/e predstavnici/e EUD su ponovili/e prethodno pomenutu izjavu da vlade korisnice, a ne delegacije EU, treba da preuzmu vlasništvo i odgovornost za organizovanje javnih konsultacija. Štaviše, zvaničnici/e delegacija EU istakli/e su činjenicu da AD treba da proizilaze direktno iz dokumenata za sektorsko planiranje, koji bi trebalo da se zasnivaju na postojećim državnim strategijama uz prethodne javne konsultacije. Drugim rečima, trebalo je da su vlade već preduzele javne konsultacije u vezi sa programima. Prema tome, po njihovom mišljenju, ovo ne bi trebalo da bude odgovornost delegacija EU. Ženske OCD i većina NMRR primetili su da procesi javnih konsultacija o vladinim strategijama uglavnom nisu praćeni celishodnim javnim konsultacijama. Jedan zvaničnik EU je takođe primetio da „brojne nacionalne strategije nemaju rodnu odzivost niti rodnu osetljivost, rodne indikatore i sl“. Ovaj zvaničnik je primetio da su ovakve manjkavosti odgovornost zainteresovanih strana u tim zemljama, a ne delegacija EU. Takvo zaključivanje zamagljuje ulogu i odgovornost EUD u podsticanju vlada korisnica da pronađu rešenja za manjkavosti u oblasti rodne ravnopravnosti, kao sastavnog dela fundamentalnih prava značajnih za približavanje EU, a posebno za programe koje finansira EU. Delegacije EU imaju ingerencije da izvrše pritisak na vlade da isprave manjkavosti u unapređenju rodne ravnopravnosti, kao i da od njih zahtevaju da se konsultuju sa NMRR, OCD i ženskim OCD tokom procesa planiranja programa iz EU fondova. Zapravo, može se reći da bi podsticanje vlada na organizovanje takvih konsultacija bilo u duhu indikatora GAP-a II.

Drugo, predstavnici/e EUD i vlade izjavili/e su da kratki vremenski okviri za pripremu programa, a posebno AD, ne dozvoljavaju organizovanje javnih konsultacija. Treća tema koja se ponavljala među predstavnicima/ama delegacija EU, posebno u Albaniji i Srbiji, bila je da NMRR i ženske OCD nemaju dovoljno kapaciteta, ljudskih resursa, iskustva i znanja da bi dale koristan i značajan doprinos u osmišljavanju programa.⁴⁷ S druge strane, NMRR i ženske OCD izjavile su da nedostaje inicijativa od strane delegacija EU da se sa njima konsultuju, posebno u vezi sa IPA programima, implementacijom i evaluacijom.⁴⁸

Da zaključimo, prikupljeni materijal tokom ove evaluacije ukazuje na to da delegacije EU nisu ni dovoljno ni sistematično konsultovale NMRR, OCD i ženske organizacije da bi prikupile njihove predloge u pogledu promene politika i osmišljavanja IPA programa.

⁴⁵ Intervjui ŽMK.

⁴⁶ Predstavnik EUD (prepiska, dec. 2017).

⁴⁷ Intervjui ŽMK.

⁴⁸ Navodno, samo jedna ženska OCD je konsultovana u Eksternoj evaluaciji IPA programa (videti: Farnsworth i Banjska, 2017).

5. REZULTATI KOJI SE ODOSE NA ŽENE I DEVOJKE SE MERE, A SREDSTVA DODELJUJU NA NAČIN KOJI SISTEMATIČNO PRATI NAPREDAK

Indikator 5.1.1. Status monitoringa rezultata o rodno osjetljivim indikatorima

EK je 2015. usvojila prvi Okvir za rezultate međunarodne saradnje i razvoja (EURF).⁴⁹ EURF pominje rod 16 puta i sadrži tri indikatora koji su relevantni za unapređenje rodne ravnopravnosti, kao i indikatore koji se specifično odnose na žene. Oni uključuju:

- 1) Udeo mesta koje zauzimaju žene u nacionalnim parlamentima (u skladu sa UN indikatorom održivog rasta – COR, 5.5);
- 2) Procenat žena starosti između 20 i 24 godine koje su se udale pre svog 15-og/18-og rođendana (COR 5.3);
- 3) Udeo saradnje i razvojnih inicijativa koje promovišu rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, a koje su finansirane iz EU fondova;
- 4) Broj žena koje koriste bilo koji vid kontracepcije zahvaljujući podršci EU⁵⁰.

Žene se pominju u okviru drugih COR indikatora koji odgovaraju EURF indikatorima. Međutim, EURF indikatori zapravo ne zahtevaju eksplicitno razvrstavanje podataka po polu, osim jednog izuzetka.⁵¹ Pošto je EURF usvojen nekoliko meseci pre GAP-a II, on ne sadrži nekoliko indikatora iz GAP-a II.

Prema tome, GAP II je postavio cilj da će do kraja 2016, ukoliko bude potrebno, objedinjeni okviri rezultata biti revidirani tako da uključe „rodno osjetljive indikatore i naznake o razvrstavanju po polu u skladu sa COR indikatorima“.⁵² Sledeći predviđeni cilj je bio da do kraja 2016. godine „svi prikupljeni rezultati, pored onih koji su uključeni u objedinjene okvire rezultata, budu razvrstani po polu tamo gde je to relevantno“.

Dok Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. sadrži informacije koje se odnose na ovaj indikator GAP-a II iz Okvira rezultata zemalja članica, on ne izveštava o napretku EK. EURF još uvek nije ažuriran, ali se navodi da je to planirano za 2017.⁵³ U međuvremenu, EURF se pominje u okviru Godišnjeg izveštaja o implementaciji za 2016. u vezi sa nekoliko indikatora GAP-a II.⁵⁴ Međutim, mnogi indikatori ne zahtevaju jasno da podaci budu razvrstani po starosnoj dobi i polu (videti Aneks 4). Činjenica da Akcioni plan za rodnu ravnopravnost ne zahteva podatke razvrstane po polu za nekoliko indikatora veoma je problematična. Štaviše, to će verovatno doprineti netačnom izveštavanju o GAP-u II u narednim godinama, pošto bi delegacije EU mogle da izveštavaju samo o ukupnim brojevima, a ne o podacima razvrstanim po polu. Ne može se pretpostaviti da će zvaničnici/e delegacija EU, zemlje korisnice i ugovarači izveštavati prema podacima razvrstanim po polu na sopstvenu inicijativu, ukoliko se to od njih ne bude zahtevalo. Potrebno je zahtevati podatke razvrstane po polu za svaki GAP II indikator.

Indikator 5.1.2. Procenat rezultata razvrstanih po polu u Okviru rezultata, tamo gde je to

U vezi sa tim, pošto EURF još uvek nije ažuriran, nije bilo porasta u procentu rezultata razvrstanih po polu.

Indikator 5.1.3. Status indikatora RVD u poređenju sa COR

Mada Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. to ne navodi eksplicitno, GAP II indikatori su ažurirani u odnosu na COR indikatore. COR indikatori se redovno pominju u Aneksu 2 Godišnjeg izveštaja o implementaciji za 2016, pošto takvi indikatori odgovaraju indikatorima GAP-a II.

⁴⁹ Radni dokument osoblja komisije, „Launching the EU International Cooperation and Development Results Framework“, SWD (2015) 80 final, Brisel: 26. mart 2015, na: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-2015-80-f1-staff-working-paper-v3-p1-805238_en_0.pdf.

⁵⁰ Videti takođe str. 21, 29 i 26.

⁵¹ Indikator 8: „Broj žena i muškaraca koji imaju siguran posed zemljišta zahvaljujući podršci EU“ (str. 24).

⁵² C Zaključci Saveta, str. 14.

⁵³ Videti: [capacity4dev.eu](https://europa.eu/capacity4dev/eu-rfi), „EU Results Framework Indicators“, na: <https://europa.eu/capacity4dev/eu-rfi>, pristupljeno 27. nov. 2017, gde se navodi: „Okvir rezultata EU će biti pregledan tokom 2017. godine kako bi se odrazili ciljevi održivog razvoja i novi razvojni prioritete EU kao što je navedeno u nedavno usvojenom novom Evropskom konsenzusu o razvoju.“

⁵⁴ Videti: Aneks 2, Tabela 5.

Indikator 5.3.1. Broj obrazloženja za G0 skorove prema Markeru OECD-a

Rodni marker Odbora OECD-a za pomoć u razvoju (DAC) je „marker koji rangira projekte na osnovu toga u kojoj meri uvažavaju rodnu dimenziju“.⁵⁵ Svaki projekat bi trebalo da dobije rodni marker, putem elektronskog sistema EU za obradu podataka: Objedinjenog informacionog sistema za spoljne odnose (CRIS). Projekti koji primarno teže da doprinesu rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena na nivou opšteg cilja dobijaju skor G2 prema Rodnom markeru. Projekti koji u značajnoj meri teže promovisanju rodne ravnopravnosti i/ili osnaživanju žena dobijaju skor G1. Projekti koji „nemaju inherentni potencijal da utiču na rodnu ravnopravnost“ dobijaju skor G0. Ovaj GAP II indikator zahteva da svi projekti ocenjeni markerom G0 sadrže obrazloženje za taj skor.

Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. navodi da je u četiri programa zemalja članica navedeno opravdanje za OECD marker G0 u 2016. godini.⁵⁶ Međutim, nedostajali su podaci delegacija EU. Problem koji su primetile GFP u zemljama ZB jeste da CRIS dozvoljava osobama koje nose podatke da zaobiđu rodne markere ostavljajući marker na osnovnoj poziciji G0. Tako se može preći na sledeću stavku CRIS-a bez obezbeđenja obrazlaganja skora G0. Pošto je ovo pitanje često zaobilazeno prilikom unosa podataka, obrazloženja su retko prisutna.

DG NEAR ⁶⁰	Namenska Sredstva 2016. (u EUR)	% ukupnih namenskih sredstava 2016.	Isplata 2016. (u EUR)	% ukupne isplate 2016.
G0	1,655,450	36,00	1,906,797	62,72
G1	2,871,925	62,42	1,076,457	35,41
G2	72,250	1,57	56,911	1,87
Ukupno	4,600,625		3,040,166	

Indikator 5.3.2. Procenat novih programa sa skorom G1 ili G2

Nadovezujući se na ciljeve GAP-a I, GAP II postavlja ambiciozni cilj da do 2020. godine 85% svih novih programa

dobije skor G1 ili G2 prema Rodnom markeru. Prosek za sve programe EU tokom 2015. bio je 47%.⁵⁷ EK je tokom 2016. godine izvestila da je procenat svih programa sa skorovima G1 ili G2 porastao na 57.75%. Konkretno, 56.6% (47 od 83) novih programa koje je ocenila DG NEAR „uglavnom ili u značajnoj meri“ teže „unapređenju rodne ravnopravnosti i/ili osnaživanju žena“ (G1 ili G2).⁵⁸ Dakle, 43.4% novih akcija DG NEAR je dobilo marker G0. Ovo ukazuje na poboljšanje u odnosu na 2015, kada je DG NEAR označila 75% namenskih sredstava kao G0, 22% kao G1 i 3% kao G2.⁵⁹ EK je pozdravila porast markera G1 i G2 kao znak da veći broj programa ima za glavni cilj rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena. Što se tiče namenskih sredstava, kao što se vidi u tabeli, DG NEAR je povećala namenska sredstva sa markerom G1 (22%) ili G2 (3%) sa 25% 2015. godine na 64% 2016. godine (62% G1, 2% G2).

Što se tiče isplata, DG NEAR je za 18% povećala isplaćena sredstva označena markerom G1 ili G2 (16% G1, 2% G2) na 37% u 2016. godini (35% G1, 2% G2). Informacije za pojedinačne zemlje ZB nisu date, a neki/e zvaničnici/e EUD su primetili/e da raspoloživi podaci nisu pouzdani.

Neki/e ispitanici/e iz delegacija EU izjavili/e su da su rodni markeri samo „popunjavanje upitnika“ ili „akademska vežba“ i da „ne oslikavaju pravo stanje stvari“. Oni nisu videli svrhu korišćenja Rodnog markera. Još jedan razlog koji se često navodi za retko korišćenje Rodnog markera jeste što rukovodioci/teljke projekata nemaju dovoljno informacija o njihovom značaju i načinu upotrebe. Smatraju da nisu dovoljno stručni/e da vrše evaluaciju programa iz rodne perspektive. Redovno su pominjane teškoće u vezi sa ocenjivanjem infrastrukture i drugih sektorskih programa koji nisu uključivali „društveni aspekt“. Jedna GFP je pomenula da na Rodni marker utiče subjektivnost, primetivši da on „deluje veštački“ i da „u velikoj meri zavisi od lične procene“.⁶² U Srbiji su ispitanici/e rekli/e da će se sistem kodiranja uskoro promeniti (na OPSYS), tako da ne vide svrhu učitavanja takvih informacija u stari sistem (CRIS) u ovom trenutku.

Dakle, upotreba Rodnog markera pokazala je nekoliko manjkavosti. Prvo, prvobitna uputstva i jezik koji je korišćen,

⁵⁵ Zaključci Saveta, str. 12. Za više informacija, videti: OECD DAC policy marker for gender equality and women empowerment, na: <http://www.oecd.org/dac/gender-development/dac-gender-equality-marker.htm>.

⁵⁶ Godišnji Izveštaj o implementaciji za 2016, str. 70.

⁵⁷ Ibid, str. 5.

⁵⁸ Ibid, p. 4.

⁵⁹ Ibid, str. 102.

⁶⁰ Ibid, str. 7. Iznosi zaokruženi najpribližnije u evrima od strane ŽMK.

⁶¹ Zvaničnici/e su primetili/e da su raspoloživi podaci u ovom trenutku prilično nepouzdan (prepiska elektronskom poštom, dec. 2017).

⁶² Intervju ŽMK.

fokusirajući se na značajne (G1) ili sveukupne (G2) ciljeve, uslovi su da nekoliko projektnih menadžera/ki ne primeni Rodni marker jer su protumačili/e da on nema veze sa njihovim zaduženjima. Ovo proizilazi iz činjenice da matrice AD specifično navode da programi imaju samo jedan opšti cilj i da je poželjno da imaju samo jedan poseban cilj. S tačke gledišta terminologije logičkog okvira, rukovodiocima/teljicama projekata je teško da opravdaju unošenje još jednog posebnog ili opšteg cilja koji se odnosi na rodnu ravnopravnost u akcionu dokumenta koja se, na primer, fokusiraju na razvoj infrastrukture ili obnovljivih izvora energije. Dok je bilo moguće uključiti rodnu perspektivu u aktivnosti, očekivane rezultate i/ili rukovođenje projektom, na prvi pogled jezička terminologija „ciljeva“ u Rodnom markeru navodi na zaključak da takvo uključivanje rodne perspektive i dalje ne bi dobilo skor G1 ili G2. Dakle, jezički termini korišćeni u uvodnim objašnjenjima Rodnog markera mogli su izazvati zabunu kod osoba koje nose podatke i navesti ih da pomisle da oni nisu primenljivi. Problem leži i u tome što Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. godinu „uključivanje rodne perspektive u 85% programa“ često poistovećuje sa ciljem da se „85% projekata oceni“ kao G1 ili G2; ovo je zbunjujuće zato što projekti mogu integrisati rodnu perspektivu, a da ipak ne ispune početne kriterijume za marker G1. Decembra 2016. OECD je objavio Priručnik o Markeru politike rodne ravnopravnosti OECD-DAC sa uputstvima koja sadrže pojašnjenja u vezi sa ovim pitanjem.⁶³ Međutim, priručnik i dalje koristi jezik ciljeva, što će i dalje dovesti do zabune među rukovodiocima/teljicama projekata i državama korisnicima.

Drugo, nedovoljno znanja i svesti verovatno je dodatno otežalo pravilno izveštavanje po Rodnom markeru. Do sada se upotreba Markera prevashodno oslanjala na subjektivna tumačenja. Iako novi Priručnik ima za cilj da pojasni značenje svakog skora, činjenica da su rukovodioci/teljice projekata dobili/e ili pročitali/e ove priručnike verovatno znači da će ocenjivanje po svojoj prilici i dalje biti subjektivno. Štaviše, Priručnik je prilično opširan i iziskuje osnovno znanje i stručnost u vezi sa uvođenjem rodne perspektive, što mali broj unosilaca/teljki podataka poseduje. Zbog toga ima netačnih podataka, koji se ne mogu koristiti za precizno merenje napretka u odnosu na GAP II.

Treće, već pomenuta teškoća da vlade korisnice, a ne delegacije EU, izrađuju nacрте većine AD i dalje će biti prepreka delegacijama EU da obezbede da vlade uključe rodnu perspektivu u glavne tokove. Mada delegacije EU mogu da izvrše politički pritisak, one se oslanjaju na to da će zemlje korisnice prihvatiti njihove predloge.

Četvrto, tehnički problem sa Rodnim markerom leži u činjenici da kada se programi unesu kao G1 ili G2, obično se smatra da celokupan njihov sadržaj doprinosi rodnoj ravnopravnosti. Ovo može navesti na pogrešne zaključke, pogotovu kod programa označenih sa G1, koji možda predviđaju da samo deo celokupnih troškova bude namenjen unapređenju rodne ravnopravnosti. Prema tome, celokupna suma koja je možda naznačena kao da je doprinela unapređenju rodnoj ravnopravnosti može biti netačna.

CILJ 6. STVARANJE PARTNERSTAVA IZMEĐU EU I ZAINTERESOVANIH STRANA RADI RAZVIJANJA NACIONALNIH KAPACITETA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Uopšteno gledano, delegacije EU su preduzele vrlo mali broj inicijativa sa ciljem stvaranja partnerstva između EU i zainteresovanih strana radi razvijanja nacionalnih kapaciteta za rodnu ravnopravnost, što je ilustrovano minimalnim napretkom kada je reč o indikatorima navedenim u nastavku. Treba naglasiti da GAP II nije predvideo inicijative za stvaranje partnerstva ili za podržavanje podizanja kapaciteta ženskih OECD kao ključnih zainteresovanih strane u razvijanju nacionalnih kapaciteta za rodnu ravnopravnost, što bi se moglo smatrati jednom od manjkavosti GAP-a II.

Indikator 6.1.1. Broj istraživačkih projekata o rodnom pitanjima koje je sufinansirala EU (EUD/ZČ)

Indikator 6.1.2. Broj programa koji su izvestili o poboljšanju kvaliteta i dostupnosti podataka razvrstanih po polu / rodno osetljivih statističkih podataka zahvaljujući podršci EU

⁶³ OECD-DAC Network on Gender Equality (GENDERNET), „Handbook on the OECD-DAC Gender Equality Policy Marker“, na: <https://www.oecd.org/dac/gender-development/Handbook-OECD-DAC-Gender-Equality-Policy-Marker.pdf>. Videti str. 10-11.

⁶⁴ EK, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016, str. 57. Ova tabela uključuje samo delegacije EU, ali ne i zemlje članice.

⁶⁵ Ibid, str. 58. Švedska je finansirala poboljšanje podataka u Albaniji, Srbiji i na Kosovu; Austrija je ponudila podršku Albaniji.

Ovi indikatori su u skladu sa predviđenom aktivnošću GAP-a II: „6.1. Podržati istraživanja i nezavisne analize kapaciteta nacionalnih statističkih zavoda, akademskih institucija i OCD, uključujući makroekonomske analize, rodno odgovorno budžetiranje i rodne stereotipe“. Nedostatak tačnih podataka, uključujući i polazne osnove za merenje napretka u odnosu na indikatore GAP-a II, bio je problem koji se u više navrata pojavio u intervjuima. Postoji nekoliko načina na koji delegacije EU mogu da podrže razvoj kapaciteta za sprovođenje istraživanja u zemljama ZB. Međutim, osim rodni analiza koje zahteva GAP II, delegacije EU nisu navele mnogo primera istraživanja koje su finansirale, a da se bave rodnom ravnopravnošću. Postoji mogućnost da su drugi mehanizmi EU finansiranja i zemlje članice, posebno Švedska, finansirali istraživanja u zemljama ZB, ali rezultati takvih doprinosa nisu obuhvaćeni ovom evaluacijom.

S obzirom na mali broj istraživačkih projekata sa fokusom na rodnoj ravnopravnosti za koje se zna da ih je sufinansirala EU, razumljivo je da je bilo malo izveštaja o poboljšanju kvaliteta i dostupnosti. Ovo takođe ima veze sa činjenicom da je bilo isuviše rano izveštavati o rezultatima investicija koje su proistekle iz GAP- II.

Zemlja	Koordinacioni mehanizam
Albanija	Ne
Bosna i Hercegovina	Da
Kosovo	Da
Makedonija	Da
Crna Gora	Da
Srbija	Da
Ukupno	5

Indikator 6.2.1. Broj partnerskih zemalja sa koordinacionim mehanizmima za rodnu ravnopravnost koji uključuju (međunarodne) zainteresovane strane koje deluju lokalno

Prema Godišnjem izveštaju o implementaciji za 2016, 13 DG NEAR zemalja uspostavilo je koordinacione mehanizme za rodnu ravnopravnost, mada nisu navedene njihove lokacije.⁶⁶ Intervjui su otkrili da takva tela ne postoje u Albaniji. U Bosni i Hercegovini su predstavnici/e EUD i GFP u Ministarstvu za evropske integracije pomenuli/e koordinaciono telo koje navodno nadgleda implementaciju GAP-a II; delegacija EU je podstakla NMRR da bude na čelu ovog tela. U Crnoj Gori je Odeljenje za poslove rodne ravnopravnosti,

pri Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, odgovorno za koordinaciju u oblasti rodne ravnopravnosti, uključujući i kontakt osobe za rodnu ravnopravnost u ministarstvima i opštinama. Pored toga, u parlamentarnom Odboru za rodnu ravnopravnost i Nacionalnom savetu za rodnu ravnopravnost ima i predstavnika/ca civilnog društva, kao i javnih radnika/ca. Međutim, predstavnici/e civilnog društva su izjavili/e da se u praksi ovi mehanizmi retko sastaju. U Makedoniji na pitanjima rodne ravnopravnosti radi međusektorsko koordinaciono telo zajedno sa predstavnicima/ama svih ministarstava, civilnim sektorom i društvenim partnerima.⁶⁷ Na Kosovu je Agencija za rodnu ravnopravnost, zajedno sa Ministarstvom za evropske integracije, zvanično odgovornim za koordinaciju donatora, počela da koordiniše rad u vezi sa rodnom ravnopravnošću organizovanjem sastanka početkom 2017.

Sve u svemu, mada koordinacioni mehanizmi za rodnu ravnopravnost u načelu postoje u većini zemalja, iz intervjua se vidi da kvalitativno nisu uvek dobro funkcionisali. Mehanizmi su češće uključivali ad hoc nego sistematske sastanke i konsultacije. Ponekad su sastanci podgrupa u vezi sa konkretnim pitanjima bili efikasniji.

Zemlja	Program za NMRR	Broj sektora uključuju NMRR
Albanija	Da	1 ⁶⁸
Bosna i Hercegovina	Ne	1
Kosovo	Da	0?
Makedonija	Ne	0?
Crna Gora	Da	0
Srbija	Da	1
Ukupno	4	3

Indikator 6.3.1. Broj programa za NMRR koje podržava EU i 6.3.2. Broj sektorskih programa koji rade sa NMRR

Ovi indikatori mere obim podrške delegacija EU za NMRR u izgradnji njihovih kapaciteta kao i uključivanja NMRR u programiranje. Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. godinu kaže da delegacije EU podržavaju programe za NMRR u Albaniji, na Kosovu i u Srbiji.⁶⁹ Osim toga, zemlje članice izvestile su da su na ZB ipružile podršku NMRR u Albaniji (Švedska) i na Kosovu (Švedska i Nemačka).

⁶⁶ Ibid, p. 59.

⁶⁷ Intervju ŽMK sa NMRP u Makedoniji.

⁶⁸ EK, Godišnji Izveštaj o implementaciji za 2016, str. 61.

⁶⁹ Ibid, str. 60.

Izveštaj takođe navodi da su NMRR bili uključeni u jedan sektorski program u Albaniji uz podršku EU. U međuvremenu, Švedska je podržala jedan sektorski program koji radi sa NMRR u Srbiji.

Zemlja	Mediji
Albanija	0
Bosna i Hercegovina	3
Kosovo	0
Makedonija	0
Crna Gora	0
Srbija	1
Srbija	4

Indikator 6.4.1. Broj projekata za podizanje svesti lokalnih i nacionalnih medija o rodnom pitanju u partnerskim zemljama i uz podršku EU

Prema Godišnjem izveštaju o implementaciji za 2016. godinu, 10 delegacija EU u Evropi i Centralnoj Aziji podržavaju podizanje svesti medija o rodnom pitanju, mada imena tih zemalja nisu navedena. Predstavnic/e EUD su uglavnom ukazivali/e na to da je premalo urađeno u pogledu rada sa medijima na pitanjima koja su vezana za rod. Od kada je GAP II stupio na snagu, čini se da delegacije EU nisu investirale u razvijanje kapaciteta lokalnih medija za kvalitetno izveštavanje o rodnom pitanju ili da pokreću pitanja rodne ravnopravnosti

na lokalnom nivou. Izuzetak čini jedan jasan primer u Srbiji o tome kako angažovati medije na podizanju svesti o rodnom pitanju i istovremeno jačati njihove kapacitete. Projekat finansiran od strane EIDHR u Vojvodini obučavao je medije o rodnom pitanju, a zatim su oni izveštavali o relevantnim temama. GFP je predložila da i drugi krajevi u Srbiji slede ovu uspešnu inicijativu.

CILJ 18. ŽENSKJE ORGANIZACIJE I DRUGE OCD I BRANITELJKE I BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA KOJE/I RADE NA OSTVARIVANJU RODNE RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJU I PRAVIMA ŽENA I DEVOJAKA DELUJU SLOBODNO I ZAŠTIĆENE/I SU ZAKONOM

Indikator 18.1. Broj braniteljki ljudskih prava koje dobijaju pomoć EU (EURF)

Pod tematskim prioritetom GAP-a II u vezi sa političkim i građanskim pravima „Glas i učešće“, cilj je da „EU nastavi da daje merljivi doprinos jačanju preduzetništva devojaka i žena, njihovog glasa i učestvovanja u društvenom, ekonomskom, političkom i građanskom životu“. Mada uopšteno, ova evaluacija nije razmatrala tematske prioritete GAP-a II, jedan indikator iz Cilja 18 je uključen kao izuzetak s obzirom na značajnu povezanost ovog indikatora i realizacije nekoliko drugih indikatora u GAP-u II pod Institucionalnim kulturnim pomakom. Naime, jedna od predviđenih aktivnosti koja bi trebalo da doprinese postizanju Cilja 18 jeste da se „podrži učestvovanje ženskih organizacija kao odgovornih aktera u kreiranju budžeta, zakonskih dokumenata i politika na svim nivoima“, i da se na taj način odgovori na indikator 18.1.

Iako je u vezi sa EURF, može se reći da je ovaj indikator slaba mera podrške učešću ženskih OCD zato što se fokusira na braniteljke ljudskih prava. Fokusiranje na pojedinke/ce, a ne na organizacije ili pokrete individualizuje aktivizam za ženska prava, ignorišući značajnu potporu okoline i temelje na kojima počiva takav aktivizam. Pomeranje fokusa na pojedine žene onemogućava da se tačno odredi u kojoj meri je postignut cilj, jer se ne meri podrška ženskim organizacijama ili drugim OCD koje rade na unapređenju rodne ravnopravnosti i osnaživanju žena. Dalje, merenje broja braniteljki ljudskih prava koje uživaju podršku EU sadrži nekoliko metodoloških manjkavosti.

Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016. primećuje da su samo dve delegacije EU u čitavoj Evropi i Centralnoj Aziji izjavile da planiraju da podrže braniteljke ženskih ljudskih prava kao deo njihovih napora ka implementaciji GAP-a II.⁷⁰ Nijedna nije bila iz ZB. Međutim, Kosovo je predložilo novi, posredan indikator: „broj OCD koje rade na unapređenju rodne ravnopravnosti i uživaju podršku EU“.

Osim gore navedenih opštih metodoloških manjkavosti u vezi sa ovim indikatorom, nedovoljni resursi ženskih OCD mogu da oslabe njihovu sposobnost učestvovanja u procesima približavanja EU, uključujući i konsultacije i rad na zagovaranju u vezi sa rodnom ravnopravnošću kao što je naznačeno u drugim delovima GAP-a II. Ženske OCD su ključni partneri delegacija EU u obezbeđivanju uvođenja rodne perspektive kao deo pristupa „prvo suštinska pitanja“, obezbeđivanju rodnog fokusa u političkom dijalogu, kao i u obezbeđivanju integracije rodne perspektive i rodne ekspertize u vezi sa finansijskom podrškom EU prema zemljama korisnicama. Da bi pružile pomoć delegacijama EU u implementaciji ciljeva GAP-a II u ovim oblastima, ženskim OCD potrebni su resursi, pre svega ljudski resursi, koji će ih voditi ka ovom cilju. „Delovati slobodno“ povezano je sa raspolaganjem dovoljnim resursima, što ovaj indikator ne meri u potpunosti.

⁷⁰ Ibid, str. 17, 88.

U međuvremenu, ženske OCD u čitavom regionu izveštavale su o manjku sredstava koji otežava njihov rad i ograničava vreme koje mogu da provedu na aktivnostima monitoringa i zagovaranja rodne ravnopravnosti u vezi sa procesima priduživanja EU. Osim toga, ženske OCD u nekoliko zemalja ZB iskusile su sužavanje prostora za rad.⁷¹ U represivnim političkim okruženjima, politička podrška EUD (GAP II, Cilj 1) u odbrani prava ženskih OCD da deluju, kao i pitanja koje ženske OCD otvaraju, takođe je kao oblik podrške od presudne važnosti.

DODATNA OTVORENA PITANJA I POUKE ZA GAP III

Mada nije povezan sa određenim ciljem ili indikatorom u okviru GAP-a II, proces evaluacije otvorio je nekoliko dodatnih pitanja. Prvo, idealno bi bilo da se GAP III nadoveže na GAP II i da bude u skladu sa ostalim programima. S obzirom na vremenske okvire za programske cikluse, biće potrebno vremena da se pokaže uticaj GAP-a II u odnosu na tematske prioritete. Drugo, GAP II predviđa da delegacije EU integrišu rodnu perspektivu ali, kao što je već rečeno, većinu programa donose zemlje članice. GAP III će morati jasnije da se pozabavi pitanjem uloge i odgovornosti delegacija EU u unapređenju rodne ravnopravnosti u okruženjima kao što je ZB. Treće, nekoliko indikatora u GAP-u II, o kojima ovde nije bilo reči, problematični su i potrebno ih je revidirati.⁷² Četvrto, a u vezi s prethodnim, mada GAP II postavlja indikatore, veoma mali broj njih sadrži polazne osnove ili merljive ciljeve. To otežava merenje napretka s vremenom. Osim toga, odsustvo specifičnih ciljeva ne omogućava punu odgovornost zainteresovanih strana u procesu postizanja rezultata.

Peto, u širem smislu, kao akcioni plan za rodna pitanja, GAP II obraća začuđujuće malo pažnje na muškarce, mladiće i rodne odnose. Iskustvo u zemljama ZB pokazuje da postavljanje okvira za rodnu ravnopravnost isključivo u odnosu na žene može dovesti do nesporazuma u vezi sa pitanjem šta rodna ravnopravnost podrazumeva i do otpora muškaraca, što podriva napore za unapređenje rodne ravnopravnosti.

⁷¹ Videti: Fondacija Kvinna till Kvinna, "Building resilience – counteracting the shrinking space for women's rights", 2017.

⁷² Videti: Aneks 4.

PREPORUKE

ZA EVROPSKE SLUŽBE ZA SPOLJNU SARADNJU

- Imenovati više žena na čelu misija EU kada se ukažu slobodna radna mesta (Cilj 2).
- Uraditi rodnu analizu da bi se ustanovilo učešće u političkim dijalozima i obezbedilo da relevantna pitanja iz oblasti rodne ravnopravnosti budu na adekvatan način uključena u političke diskusije. Radi sticanja što boljeg uvida u rodnu analizu, organizovati redovne sastanke sa ženskim OCD da bi se prikupile blagovremene, relevantne informacije o pitanjima vezanim za rodnu ravnopravnost u pojedinačnim zemljama i u regionu.
- Obezbediti da se sastanci sa ženskim OCD odvijaju tokom redovnog radnog vremena, poštujući vreme aktivistkinja za ženska prava, kao i medijsku praćenost, tamo gde je to relevantno. Ovo će obezbediti važnu političku podršku ženskim OCD, dajući na znanje vladinim zvaničnicima da EU pridaje veliku važnost dijalogu sa ženskim OCD, a unapređenje rodne ravnopravnosti smatra političkim prioritetom.

ZA EVROPSKU KOMISIJU

- Obavestiti sve šefove/ice delegacija i političke zvaničnike/ce o njihovim odgovornostima koje pro-izilaze iz GAP-a II, uključujući važnost pokretanja tema koje se odnose na rodnu ravnopravnost u okviru političkih dijaloga. Sarađivati sa EEAS u pripremi smernica, uključujući i posebna uputstva po sektorima, o značaju i načinima uvođenja rodne perspektive u političke dijaloge, i dostaviti takve smernice Sedištu i delegacijama EU. Podstaći šefove/ice delegacija da svojim primerom povedu ostale. Razmotriti imenovanje, u svakoj delegaciji EU, najmanje jedne/og političke/og savetnice/ka koja/i poseduje rodnu ekspertizu i u poziciji je da redovno savetuje šefove/ice delegacija o načinima integrisanja rodne perspektive u različite političke dijaloge (Cilj 1).
- DG DEVCO, kao odgovorna za GAP II, trebalo bi da revidira indikatore i izvore podataka u cilju poboljšanja njihove tačnosti, uključujući i „namenska sredstva“ za žene i devojke i ženske OCD (Cilj 3).
- Poboljšati sisteme za elektronsku obradu podataka, uključujući i obavezno izveštavanje o namenskim sredstvima za žene i devojke u okviru novog OPSYS-a (Cilj 3).
- Obezbediti da osoblje delegacija EU na svim nivoima završi obavezan trening o rodnoj ravnopravnosti, uključujući i obuku o praktičnim veštinama uvođenja rodne perspektive, u zavisnosti od njihovih konkretnih uloga i odgovornosti. U vezi sa Glavnom upravom za ljudske resurse, razmisliti o osmišljavanju obaveznog, interaktivnog softvera za online trening koji bi mogao da se primenjuje na sve delegacije i koji bi bio obavezan za sve zvaničnike/ce (Cilj 3). Taj e-trening bi bio više praktičan nego teoretski, sa specifičnim primerima AD iz različitih sektora. Trebalo bi da sadrži praktične vežbe u vezi sa integrisanjem rodne perspektive u programiranje. Trebalo bi da bude kombinovan sa podučavanjem u vezi sa odgovornostima osoblja, što bi bio zadatak kontakt osoba za rodnu ravnopravnost (GFP) i posebno angažovanih eksperata/kinja, po potrebi. Obezbediti poboljšane sisteme za praćenje treninga, kao npr. putem EU Learn sistema za trening.
- Dodeliti adekvatne, posvećene ljudske resurse za implementaciju GAP-a II, uključujući eksperte/kinje za rodna pitanja, kako u Briselu tako i u EUD (Cilj 3).
- Hitno ažurirati opise radnih mesta na svim nivoima tako da uključe relevantne odgovornosti u pogledu rodne ravnopravnosti na pojedinim pozicijama. Obezbediti da GFP imaju dovoljno vremena pored ostalih zaduženja da se posvete svojim odgovornostima u ovom delokrugu (Cilj 3).
- Obezbediti da rodna perspektiva bude integrisana u sve treninge (Cilj 3).
- Obezbediti da rodna perspektiva bude integrisana u sve matrice koje se odnose na programiranje, mehanizme za obezbeđivanje kvaliteta, evaluacije i interne procese metodoloških pregleda (Cilj 4).
- Uneti izmene u Dokument za sektorsko planiranje i matrice AD tako da iziskuju rodnu analizu, ciljeve i/ili rezu-

late povezane sa rodnom ravnopravnošću, rodno-specifične polazne osnove i merljive ciljeve koji se zasnivaju na rodnom analizama. To podrazumeva podatke razvrstane po polu tamo gde je to primenljivo (Cilj 4).

- Ustanoviti standardizovani proces obezbeđivanja rodne ravnopravnosti tako što će eksperti/kinje za rodna pitanja pregledati sva AD iz rodne perspektive, potencijalno zasnovana na najboljim praksama Austrijske agencije za razvoj (Cilj 4). Razmisliti o revidiranju indikatora 4.2.2. kako bi odražavao uspostavljanje ovih institucionalizovanih procesa.
- Zahtevati i obezbediti kvalitetnije prikupljanje informacija i izveštavanje o procentu programa za koje delegacije EU koriste nalaze koji proističu iz konsultacija sa NMRP, OCD i ženskim OCD kao osnovu za osmišljavanje akcija, kao što je prvobitno predviđeno indikatorom (Cilj 4).
- Obezbediti da planirane revizije okvira EU za rezultate međunarodne saradnje i razvoja (EURF) podrazumevaju uključivanje indikatora iz GAP-a II u EURF indikatore za redovno izveštavanje (Cilj 5). U međuvremenu, detaljno pregledati i revidirati GAP II indikatore da bi se obezbedilo da oni eksplicitno zahtevaju izveštavanje o podacima razvrstanim po polu.
- Prilikom dizajniranja OPSYS-a i drugih sistema za unošenje podataka koje koriste delegacije EU, obezbediti da bude obavezno pravilno unošenje informacija u vezi sa Rodnim markerom OECD/DAC, uključujući i obavezna obrazloženja za skorove G0 (Cilj 5). Razmotriti uključivanje kratkih, jasnijih uputstava o značenju svakog skora da bi se omogućilo jasnije i tačnije, tj. objektivno izveštavanje.
- Zahtevati i obezbediti prikupljanje informacija i izveštavanje putem OPSYS-a ili drugih sistema za unošenje podataka koje koriste delegacije EU, u pogledu konkretne finansijske podrške koja se obezbeđuje za žene i devojke, ženske OCD i NMRR, bilo kroz namenske programe ili kao deo uvođenja rodne perspektive u sektorske programe.
- Zahtevati merenja i godišnje izveštavanje o: 1) finansijskoj podršci ženskim OCD i 2) drugim OCD koje se zalažu za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena i devojaka, kao i njihova prava (Cilj 18).

ZA DELEGACIJE EU

- U celini, delegacije EU bi trebalo da donesu akcioni plan, u kome bi taksativno bili navedeni ciljevi GAP-a II i predviđene akcije za koje će se razni delovi ove organizacije obavezati da ih realizuju (npr. u vezi sa komunikacijama, političkim sekcijama i operativnim aktivnostima) sa jasnim vremenskim rokovima i osobama zaduženim za svaki od njih.
- Redovno otvarati pitanja u vezi sa rodnom ravnopravnošću tokom političkih dijaloga. Zahtevati pomoć od GFP i političkih savetnika/ca u pripremi brifinga za političke dijaloge koji obuhvataju rodnu analizu i preporuke (Cilj 1). Kao što je preporučeno u evaluacionom izveštaju, naglasiti važnost integrisanja rodnih pitanja u međusektorske dijaloge, kao npr. o javnom upravljanju finansijama, reformi javne administracije, trgovini, energiji, poljoprivredi, saobraćaju i infrastrukturi⁷³.
- Imenovati zagovornike/ce rodne politike, među njima i muškarce, koji/e će preuzeti odgovornost da neprekidno promovišu pitanja iz domena rodne ravnopravnosti na nivou pojedinačnih zemalja (Cilj 2).
- Šefovi/ice misija treba da služe za primer svojim liderstvom u pogledu unapređenja rodne ravnopravnosti tako što će redovno razgovarati o rodnoj ravnopravnosti i naglašavati da osoblje delegacija EU treba da podstiče vlade korisnice da unapređuju rodnu ravnopravnost (Cilj 2).
- Osmisliti sisteme nagrađivanja da bi se više cenili rezultati postignuti u oblasti rodne ravnopravnosti (Cilj 2).
- Redovno pregledati i po potrebi ažurirati planove pojedinačnih zemalja za izveštavanje o ciljevima GAP-a II, posebno onim zasnovanim na novim potrebama identifikovanim kroz rodnu analizu i redovne konsultacije sa ženskim OCD (Cilj 2). Preduzimati godišnje interne revizije da bi se ocenio napredak delegacija EU u implementaciji planova zemalja, uključujući napredak u odnosu na sve prioritete, ciljeve i indikatore GAP-a II.

⁷³ EK, Godišnji izveštaj o implementaciji za 2016, str. 49.

- Obezbediti da sve aktivnosti uključe rodnu analizu. Ukoliko sektorima nedostaju specifični podaci, zahtevati od vlada da za svaku aktivnost u fazi koncipiranja i osmišljavanja planiraju i budžetom predvide rodnu analizu, radi boljeg integrisanja rodne perspektive u intervencije (Cilj 4).
- Ustanoviti procese koji će obezbediti da AD budu revidirani iz rodne perspektive od strane eksperata/kinja za rodna pitanja koji/e u potpunosti poznaju i razumeju lokalni kontekst i koji/e će obezbediti da rodna perspektiva bude integrisana u AD (Cilj 4).
- Iako zemlje korisnice imaju konačno vlasništvo nad programima, delegacije EU moraju da izvrše jači politički pritisak u vezi sa unapređenjem rodne ravnopravnosti kao osnovnog prava i principa EU, šaljući jasnu poruku vladama da je rodna ravnopravnost prioritet za EU i da to treba da bude i za njih (Cilj 4).
- Slično tome, delegacije EU imaju odgovornost da obezbede da zemlje korisnice preduzmu dovoljno konsultacija sa NMRR i OCD, posebno sa ženskim OCD, za vreme procesa koncipiranja novih strategija, zakona i AD. O takvim konsultacijama ima premalo tragova, a u skladu sa GAP-om II, delegacije EU bi trebalo da snažno podržavaju, podstiču i obezbeđuju da vlade korisnice organizuju takve konsultacije (Cilj 4). Ovo podrazumeva da konsultacije budu svrsishodne i da se izmene unose u AD na osnovu relevantnog inputa od strane NMRR i ženskih OCD, po potrebi.
- Obezbediti da svi/e zaposleni/e u EUD uključeni/e u unošenje programskih podataka u softver za e-menadžment budu upoznati/e sa Rodnim markerom OECD i njegovom upotrebom, dajući detaljna obrazloženja za slučaj kada su programi označeni skorom G0 (Cilj 5).
- Poboljšati dostupnost podataka dodeljujući više sredstava za istraživanje i statistiku u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti, i na taj način poboljšati implementaciju GAP-a II (Cilj 6).
- Snažno ohrabrivati i podržavati lokalne NMRR u sistematskom organizovanju koordinacionih sastanaka o rodnoj ravnopravnosti, koji bi uključivali kako lokalne tako i međunarodne zainteresovane strane, radi harmonizacije i usaglašavanja, što će povećati efektivnost i efikasnost u postizanju ciljeva u domenu rodne ravnopravnosti (Cilj 6).
- Dodeliti finansijsku pomoć NMRR radi povećanja njihovih kapaciteta za angažovanje u procesima približavanja EU. Izvršiti snažan pritisak na vlade da obezbede uključivanje NMRR u planiranje, implementaciju, monitoring i evaluaciju specifičnih sektorskih programa (Cilj 6).
- Dodeliti finansijsku pomoć za podizanje svesti medija i izveštavanje o temama povezanim sa rodnom ravnopravnošću (Cilj 6).
- Odrediti fondove za podršku ženskim OCD, uključujući braniteljke ljudskih prava, posebno u odnosu na procese implementacije GAP-a II i procese približavanja EU (Cilj 18).⁷⁴

U ODNOSU NA GAP III

- Pažljivo pregledati i revidirati indikatore, uključujući obezbeđivanje indikatora razvrstanih po polu. Postaviti merljive ciljeve.
- Posebno se osvrnuti na vlasništvo nad AD i načine na koje delegacije EU mogu da unaprede uvođenje rodne ravnopravnosti u programska dokumenta.
- Težiti ka usklađivanju GAP-a III sa programskim ciklusima.
- Uključiti kao indikator podršku ženskim OCD kao ključnim zainteresovanim stranama za unapređivanje rodne ravnopravnosti u sklopu predviđenih aktivnosti i indikatora GAP-a III.
- Pokloniti više pažnje muškarcima, mladićima i rodnim odnosima.

⁷⁴ Za detaljne preporuke, vidi ŽMK, "EU Funding for Women's Organisations in the WB: Challenges and Opportunities", 2017, na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20171201123609298.pdf>.

NAVEDENI RADOVI

- Capacity4dev, "EU Results Framework Indicators", na: <https://europa.eu/capacity4dev/eu-rfi>.
- Chen, Martha, and Marilyn Carr, "Globalization, Social Exclusion and Work: With Special Reference to Informal Employment and Gender", *International Labour Review* 143, 2004, at: http://www.inclusivecities.org/wp-content/uploads/2012/08/Carr_Chen_ILO_Gender_and_Globalisation.pdf.
- Committee on Women's Rights and Gender Equality (Komitet o ženskim pravima i rodnoj ravnopravnosti), "REPORT on EU funds for gender equality", (2016/2144(INI)), A8-0033/2017, 8. feb. 2017.
- CONCORD, "CONCORD Analysis and Recommendations Gender Action Plan Report 2016", septembar 2017, na: <http://www.concord.se/wp-content/uploads/final-concord-analysis-on-gap-progress-report.pdf>.
- Council of the European Union, General Secretariat of the Council (Savet evropske unije, Generalni sekretarijat Saveta), "Gender Action Plan 2016-2020: Council conclusions (26. oktobar 2015)", Brussels: 26. oktobar 2015, 13201/15 DEVGEN 200 SOC 598 ACP 148 ONU 131 RELEX 841 COHAFA 98 COHOM 98, na: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/26-fac-conclusions-gender-development/>.
- DG DEVCO, "Guidance note on the EU Gender Action Plan 2016 – 2020: For DEVCO HQ and EUD operational staff", 8. mart 2016, na: <https://europa.eu/capacity4dev/file/30909/download?token=5nKwfUYU>.
- European Commission, Commission Staff Working Document, (Evropska komisija, radni dokument komisije) "Launching the EU International Cooperation and Development Results Framework", SWD (2015) 80 final, Brussels: 26. mart 2015, na: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-2015-80-f1-staff-working-paper-v3-p1-805238_en_0.pdf.
- _____. High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, (Visoki predstavnik Unije za inostrane poslove i politike) Joint Staff Working Document, "Gender Equality and Women's Empowerment: Transforming the Lives of Girls and Women through EU External Relations 2016-2020", SWD(2015) 182 final, Brussels: 2015, na: http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/staff-working-document-gender-2016-2020-20150922_en.pdf.
- _____. Joint Staff Working Document (Zajednički radni document), "EU Gender Action Plan II: "Gender Equality and Women's Empowerment: Transforming the Lives of Girls and Women through EU External Relations 2016-2020", Annual Implementation Report 2016, SWD (2017) 288 final, Brussels: 29. avgust 2017, at: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2017/EN/SWD-2017-288-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>.
- Farnsworth, Nicole, Ariana Qosaj-Mustafa, Iliriana Banjska, Adelina Berisha, i Donjeta Morina for KWN, No More Excuses: An Analysis of Attitudes, Incidence, and Institutional Responses to Domestic Violence in Kosovo, Pristina: KWN, 2015, na: <https://womensnetwork.org/documents/20151124105025622.pdf>.
- Farnsworth, Nicole and Iliriana Banjska from KWN for the Kvinna till Kvinna Foundation, "A Gendered Reading of the 'External Evaluation of the Instrument for Pre-Accession Assistance II'", Priština: 2017.
- The Frederick S. Pardee Center for the Study of Longer-Range Future, Are Women the Key to Sustainable Development?, Boston: 2010, na: <https://www.bu.edu/pardee/files/2010/04/UNsdpk003fsingle.pdf>.
- Kvinna till Kvinna Foundation, "Building resilience – counteracting the shrinking space for women's rights", 2017.
- KWN, "EU Funding for Women's Organisations in the WB: Challenges and Opportunities", 2017, na: <http://www.womensnetwork.org/documents/20171201123609298.pdf>.
- OECD, "The DAC gender equality policy marker", na: <http://www.oecd.org/dac/gender-development/dac-gender-equality-marker.htm>.
- OECD-DAC Network on Gender Equality (GENDERNET), "Handbook on the OECD-DAC Gender Equality Policy Marker", na: <https://www.oecd.org/dac/gender-development/Handbook-OECD-DAC-Gender-Equality-Policy-Marker.pdf>.
- Women's Rights Centre, (Centar za ženska prava) "The Protest of Mothers: A Case Study", juli 2017; vidi: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/183838/bivse-korisnice-naknada-u-delegaciji-eu.html>.

ANEKS 1. PREGLED IMPLEMENTACIJE PO INDIKATORIMA

Sledeća tabela je preuzeta direktno iz Zaključaka Saveta Evrope o GAP-u II, Aneks 2. Sažetak nalaza: Kulturni pomak u Okviru EU za spoljne odnose. ŽMK je dodala poslednji stubac da bi sumirala nalaze koji se odnose na napredak u implementaciji GAP-a II u 2016. Za indikatore koje ŽMK nije razmatrala, razlozi zbog kojih je do toga došlo navedeni su u italiku.

CILJEVI	AKTIVNOSTI	AKTIVNOSTI	AKTERI	NALAZI
1. Povećana povezanost i koordinacija među institucijama EU i sa zemljama članicama	1.1. Na međunarodnom, političkom i bilateralnom nivou, razviti zajedničke pozicije EU naglašavajući dimenzije roda i ljudskih prava.	1.1.1. Godišnje, broj EU pozicija za ključne međunarodne agende koje uključuju fokus na rodnim pitanjima uopšte, kao i na pravima devojaka i žena.	EEAS	<i>Nije razmatrano: prevazilazi ZB.</i>
		1.1.2. Broj političkih dijaloga/ dijaloga i dijaloga o politikama između aktera EU i partnera u zemlji koji otvaraju pitanja rodne ravnopravnosti, na godišnjem nivou i na nivou zemalja.	Službe Komisije (EK), EEAS, ZČ	<i>Veoma malo.</i>
	1.2. Politike EU o prekograničnim pitanjima razmatraju njihov potencijalni uticaj na pitanja rodne ravnopravnosti u partnerskim zemljama.	1.2.1. Status evropske Strategije za jednake mogućnosti za muškarce i žene 2010 - 2015 (Cilj 1: strategija usvojena; cilj 2: strategija implementirana).	EK	<i>Nije razmatrano: prevazilazi ZB.</i>
		1.3.1. Broj programa zemalja članica koji podržavaju ispunjavanje prioriteta identifikovanih u RVD.	EK, ZČ	<i>Nije razmatrano: ograničen fokus jer bi intervjuisanje zemalja članica u svim zemljama zahtevalo više resurasa nego što je dostupno. Ograničene informacije prikupljene od delegacija EU</i>
	1.4. Institucije EU i zemlje članice primenjuju princip deljenja odgovornosti u implementaciji ciljeva RVD i obezbeđuju saglasnost sa strategijama zemlje o ljudskim pravima.	1.4.1. Broj partnerskih zemalja gde su se delegacije EU i zemlje članice složile o specifičnim merama iz RVD za dati kontekst.	EK, ZČ	<i>Nije razmatrano: videti 1.3.1.</i>
		1.4.2. Broj partnerskih zemalja sa koordinacionim mehanizmima za donacije za rodna pitanja, sa EU na čelu donatora.	EK, ZČ	<i>Nije razmatrano: videti 1.3.1.</i>
	1.4.3. Broj državnih strategija za ljudska prava koje uključuju rodnu ravnopravnost kao cilj.	EEAS	<i>Nije razmatrano: videti 1.3.1.</i>	

CILJEVI	AKTIVNOSTI	INDIKATORI	AKTERI	NALAZI	
2. Posvećeno upravljanje pitanjima rodne ravnopravnosti i osnaživanja devojaka i žena u institucijama EU i zemljama članicama.	2.1. Identifikovati zagovornike/ce rodne ravnopravnosti na političkom i upravljačkom nivou među relevantnim akterima EU.	2.1.1. Broj zagovornika/ca rodne ravnopravnosti višeg ranga naimenovanih u Sedištu i na nivou zemalja.	EK, EEAS	<i>Pregled nedostupan, ali kvalitativni intervjui ukazuju na mešovite rezultate, od osobe do osobe. Često primećen slab učinak.</i>	
		2.1.2. Da li je uspostavljen mehanizam za konsultovanje visokih eksternih eksperata/kinja o strateškim i ad-hoc pitanjima u odnosu na rodnu ravnopravnost (npr. Savetodavni odbor).			
	2.2. Povećati učešće žena u donošenju odluka unutar EU.	2.2.1. Učešće žena na čelu misija EU(polazište 2014:24%).			
		2.3. Razviti podsticaje za rukovodioce/teljke da povećaju transparentnost i obezbede postizanje rezultata u domenu rodne ravnopravnosti, putem raspoređivanja resursa i osoblja, sistema nagrađivanja, korekcija i minimalnih standarda. ⁷⁵	2.3.1. Broj dobrih praksi naglašanih u Godišnjim izveštajima institucija.		
			2.3.2. Broj korektivnih akcija preduzetih godišnje da bi se popravila učinkovitost u pogledu rodne ravnopravnosti.		
	2.4. Rukovodioci pregledaju i izveštavaju o rezultatima u pogledu rodne ravnopravnosti i osnaživanja devojaka i žena i postavljaju nove ambiciozne ciljeve.	2.3.3. Percepcija osoblja EU o učinku rukovodstva u vezi sa rodnim pitanjima. (Izvor: godišnji pregled)			
		2.3.4. Broj nagrada ili njihovih ekvivalenata dodeljenih rukovodećem / programskom osoblju prema predviđenim kriterijima.	EK, EEAS, ZČ		<i>0 in EUD.</i>
		2.3.5. Nalazi konačne nezavisne evaluacije liderstva EU u pogledu rodne ravnopravnosti.	EK, EEAS, ZČ		<i>Još uvek nije primenljivo u prvoj godini.</i>
		2.4.1. Da li objedinjeni sistemi za izveštavanje uključuju zahtev za jasnom ocenom učinka u odnosu na ciljeve iz RVD.	EK, EEAS, ZČ		<i>Ne još.</i>
		2.4.2. Broj godišnjih provera na licu mesta radi evaluacije učinkovitosti u pogledu rodne ravnopravnosti.	EK, EEAS, ZČ		<i>Nije razmatrano: usled nedostupnosti podataka.</i>
	2.4.3. Nalazi nezavisne evaluacije kvaliteta i dometa EU rezultata za žene i devojke.	EK, EEAS, ZČ	<i>Nije primenljivo.</i>		
	2.4.4. Broj ciljeva RVD koje EUD i ZČ odaberu za izveštavanje na nivou zemlje.	EK, EEAS, ZČ	45		

⁷⁶ Godišnji izveštaj DG NEAR za 2016. Pominje rod samo u odnosu na rodnu ravnotežu rukovodilaca/teljki srednjeg ranga (na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/aar-near-2016_en_0.pdf). Drugi potencijalno relevantni izveštaji nisu pronađeni online.

⁷⁵ Minimalni standardi učinkovitosti su: OECD/DAC Gender Marker 0 (marker koji dodeljuje skor projektima na osnovu toga koliko značaja pridaju rodnoj dimenziji) uvek se obrazlaže; postoji rodna analiza koja je urađena za sve prioritete sektore (do kraja 2016); podaci razvrstani po polu se koriste kroz čitav projekat i programski ciklus i programiranje; rodna ekspertiza je dostupna i koristi se pravovremeno u programskom ciklusu i programiranju; vrši se izbor ciljeva RVD o kojima će se izveštavati.

CILJEVI	AKTIVNOSTI	INDIKATORI	AKTERI	NALAZI
3. Institucije EU i zemlje članice izdvajaju dovoljno sredstava za izvršenje preuzetih obaveza u vezi s rodnom politikom EU	3.1. Srednjoročni izveštaj EU za 2017. godinu o instrumentima finansiranja i revizije višegodišnjih programskih dokumenata (ili njihovi ekvivalenti) ukazuju na koji način mogu da se poboljšaju rezultati za devojke i žene starosnih dobi.	3.1.1. Promena (povećanje ili smanjenje) namenskih sredstava za poboljšanje rezultata za devojke i žene nakon revizija i MTR za 2017. godinu (ili ekvivalentnog dokumenta).	EK, ZČ	<i>MTR u ZB nisu raz-matrali finansiranje radi poboljšanja re-zultata za devojke i žene.</i>
		3.2.1. Godišnji broj zaposlenih, razvrstanih po rangu, obučeni o rodnoj ravnopravnosti, i izveštavanje o promenama u njihovom načinu rada.	EK, EEAS, ZČ	<i>Podaci nedostupni.</i>
	3.2. Osoblje EU na relevantnim pozicijama (uključujući šefove/ice misija) pohađa trening o rodnoj ravnopravnosti.	3.2.2. Godišnji broj kontakt osoba za rodnu ravnopravnost (ili osoba na ekvivalentnim položajima) koje pohađaju trening.	EK, EEAS, ZČ	6
		3.2.3. Rodna perspektiva uključena u sve obezbeđene treninge. ⁷⁷	EK, EEAS, ZČ	<i>Još ne.</i>
		3.3. Opisi radnih mesta uključuju odgovornosti i zadatke za unapređenje rodne ravnopravnosti.	3.3.1. Broj kontakt osoba za rodnu ravnopravnost (ili osoba na ekvivalentnim položajima) koje imaju 3 godine ekspertize u oblasti rodne ravnopravnosti i/ili više od 5 godina praktičnog iskustva u srodnoj oblasti.	EK, EEAS, ZČ
	3.3.2. Broj opisa radnih mestakojasadrže rodnu ravnopravnost kao oblast odgovornosti, po rangui.		EK, EEAS, ZČ	0
	3.3.3. Pitanje roda uključeno u sisteme ocene učinka relevantnog osoblja (rukovodio-ca/teljki, šefova/ica misija, GFP, itd.)		EK, ZČ, EEAS	<i>Jednom.</i>
	3.4. Olakšati način na koji EU uči i održava EU sisteme za obezbeđivanje znanja o rodnoj ravnopravnosti.	3.4.1. EU paket materijala o rodnim pitanjima (npr. istraživanje, razvijanje kapaciteta i materijal za unapređenje znanja) postavljen online (do aprila 2016).	EK	<i>Da.</i>
		3.4.2. Capacity4dev.eu user statistika o upotrebi rodniheresursa.	EK	<i>Nije primenljivo na ZB.</i>
	3.5. Obezbediti ekspertizu o rodnim pitanjima za aktere EU u sedištu i u partnerskim državama.	3.5.1. Broj pitanja na koja je odgovoreno, razvrstanih po tematskim oblastima.	EK, EEAS, ZČ	<i>Nije primenljivo na ZB.</i>

⁷⁷ Cilj 1: sa integrisanjem započeto 2016. Cilj 2: rodna perspektiva uključena u sve treninge operativnog i rukovodećeg osoblja do 2017.

CILJEVI	AKTIVNOSTI	INDIKATORI	AKTERI	NALAZI
4. Ubedljivi rodno osetljivi podaci utiču na sve eksterne troškove, pro-gamiranje i krei-ranje politika EU	4.1. Koriste se za sve akcije, bez obzira na vid pomoći (npr. budžetska podrška), kroz ubedljivu rodnu analizu koja se odražava u konačnoj implementaciji programa.	4.1.1. Godišnji broj tematskih, bilateralnih i regionalnih programa u čijem osmišljavanju se koristi rodna analiza.	EK, ZČ	53
		4.1.2. Godišnj broj evaluacija programa koje uključuju procenu uticaja na žene i devojke.	EK, ZČ	<i>Nedostupno.</i>
	4.2. Obezbediti procese garantovanja kvaliteta projektnih dokumenata i preispitati odobrena sredstva kad god rodna dimenzija nije adekvatno uzeta u obzir.	4.2.1. Da li su interni procesi revidiranja metodologije izvedeni tako da uključe rodnu dimenziju u mehanizme garancije kvaliteta (npr. za EK: Grupa podrške za garanciju kvaliteta i sl).	EK, ZČ	<i>Ne još.</i>
		4.2.2. Broj novih Akcionih dokumenata (ili njihovih ekvivalenata) prokomentarisanih i potom revidiranih uzimajući u obzir nedovoljno uvaženu rodnu dimenziju.	EK, ZČ	41
4.3. Obezbediti da konsultacije s nacionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost i organizacijama civilnog društva koje se bave pravima žena i devojaka utiču na državne programe, bez obzira na sektor.	4.3.1. Procenat programa koji koriste nalaze konsultacija s NMRR, OCD i ženskim organizacijama prilikom osmišljavanja aktivnosti.	EK, ZČ	<i>Nejasno, ali retko.</i>	

CILJEVI	AKTIVNOSTI	INDIKATORI	AKTERI	NALAZI	
5. Rezultati koji se odnose na devojke i žene se mere, a sredstva dodeljuju na način koji sistematično prati napredak	5.1. Objedinjeni okviri rezultata (npr. EURF) obuhvataju rodno osetljive indikatore i podatke razvrstane po polu.	5.1.1. Status monitoringa rezultata o rodno osetljivim indikatorima (Cilj 1: do kraja 2016, ukoliko bude potrebno, objedinjeni okviri rezultata su revidirani tako da uključe rodno osetljive indikatore i naznaku o razvrstavanju po polu u skladu sa COR indikatorima. Cilj 2: do kraja 2016. svi prikupljeni rezultati, pored onih koji su uključeni u objedinjene okvire rezultata, razvrstani su po polu tamo gde je to relevantno.	EK, ZČ	<i>Not yet.</i>	
		5.1.2. % rezultata razvrstanih po polu u Okviru/ima rezultata, tamo gde je to relevantno.	EK, ZČ	<i>Not yet.</i>	
		5.1.3 Status indikatora RVD u poređenju sa COR (cilj: do kraja 2016, ako je potrebno, RVD je revidiran uzimajući u obzir finalizovane COR indikatore).	EK, EEAS, ZČ	<i>Completed.</i>	
	5.2. Revidirati indikatore RVD na osnovu dogovorenih okvira za monitoring/indikatora ciljeva održivog razvoja (COR)				
	5.3. Sistematično primenjivati marker politike rodne ravnopravnosti Odbora OECD za pomoć u razvoju (G-marker) i obrazložiti upravi skorove G0.	5.3.1. Broj obrazloženja za skorove G0 prema markeru OECD (definisani kao: „bez inherent-nog potencijala da utiče na rodnu ravnopravnost“).	EEK, ZČ	<i>None.</i>	
		5.3.2. % novih programa sa skorom G1 ili G2 (merljivi cilj: 85% novih programa dobilo skor G1 ili G2 do 2020).	EK, ZČ		

CILJEVI	AKTIVNOSTI	INDIKATORI	AKTERI	NALAZI
6. Stvaranje partnerstava između EU i zainteresovanih strana radi razvijanja nacionalnih kapaciteta za rodnu ravnopravnost.	6.1. Podržati istraživanja i nezavisnu analizu kapaciteta nacionalnih zavoda za statistiku, akademskih ustanova i OCD, uključujući i makroekonomske analize, rodno odgovorno budžetiranje i rodne stereotipe.	6.1.1. Broj istraživačkih projekata o rodним pitanjima koje je sufinansirala EU (EUD/ZČ).	EK, ZČ	1
		6.1.2. Broj programa koji su izvestili o poboljšanju kvaliteta i dostupnosti rodno osetljivih i podataka razvrstanih po polu zahvaljujući podršci EU.	EK, ZČ	2
	6.2. Ojačati koordinaciju između EU i (međunarodnih) zainteresovanih strana koje rade lokalno, a posebno na nivou političkog dijaloga.	6.2.1. Broj partnerskih zemalja sa koordinacionim mehanizmima za rodnu ravnopravnost koji uključuju (međunarodne) zainteresovane strane koje deluju lokalno.	EK, ZČ	3 (od 6)
		6.3.1. Broj programa za NMRR koje podržava EU	EK, EEAS, ZČ	4
		6.3.2. Broj sektorskih programa koji rade sa NMRR		2
	6.4. Raditi s medijima na podizanju njihove svesti i svesti javnosti o rodnoj ravnopravnosti.	6.4.1. Broj projekata za podizanje svesti lokalnih i nacionalnih medija o rodним pitanjima u partnerskim zemljama i uz podršku EU	EK, ZČ	4

CILJEVI	AKTIVNOSTI	INDIKATORI	AKTERI	NALAZI
18. Ženske organizacije i druge OCD i branitelji/ke ljudskih prava koje/i rade na ostvarivanju rodne ravnopravnosti i osnaživanju i pravima devojaka i žena deluju slobodno zaštićene/i su zakonom	18.1 Podržati učešće ženskih organizacija kao odgovornih strana u kreiranju budžeta, zakonskih dokumenata i politika na svim nivoima.	18.1. Broj braniteljki ljudskih prava koje su dobile pomoć EU (EURF).	N/A	<i>Nedostupno.</i>

ANEKS 2. METODOLOGIJA

Ovaj aneks sadrži dodatne informacije o istraživačkoj metodologiji korišćenoj u ovoj evaluaciji. Evaluacija je podrazumevala kombinaciju istraživačkih metoda. Prvo je sprovedena detaljna analiza relevantnih dokumenata, među njima i GAP-a II, sa namerom da se mapiraju ciljevi, indikatori i glavne zainteresovane strane odgovorne za njegovu implementaciju. Detaljno pregledajući GAP II, tim je odlučio da ograniči evaluaciju tako što će se fokusirati na Institucionalni kulturni pomak, polazeći od pretpostavke da se tek mali broj rezultata može posmatrati ovako rano što se tiče tematskih ciljeva GAP-a II. Pored toga, tim je odlučio da razmotri Cilj 18 GAP-a II, obzirom na njegov značaj u pogledu osposobljavanja ženskih OCD da podrže implementaciju nekoliko indikatora koji se odnose na Institucionalni kulturni pomak. Tim je takođe pregledao „Godišnji izveštaj o implementaciji EU GAP-a II za 2016“ EK i koristio ga kao izvor, uključujući poređenje tih nalaza sa nalazima za zemlje ZB. Ove informacije korišćene su u osmišljavanju orijentira za vođenje intervjua sa različitim zainteresovanim stranama.

Drugo, tim koji su činile dve istraživačice sproveo je polustrukturirane pojedinačne i grupne intervjue sa 92 ključne zainteresovane strane, uključujući predstavnike/ce delegacija EU, relevantna vladina tela koja koordinišu procese približavanja EU, nacionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost (NMRR), ženske OCD i agencije UN na sedam lokacija u šest zemalja ZB: u Prištini, Sarajevu, Banja Luci, Beogradu, Skoplju, Tirani i Podgorici. Intervjui su vođeni uz pomoć nekoliko različitih vodiča za obavljanje intervjua, pripremljenih za ambasadore/ke i šefove/ice delegacija EU, šefove/ice Sekcija za saradnju pri delegacijama EU, Političke sekcije pri delegacijama EU, šefove/ice radnih grupa pri delegacijama EU, kontakt osobe za rodnu ravnopravnost pri delegacijama EU, vladina tela koja koordinišu procese približavanja EU, NMRR i ženske OCD. Pitanja su se odnosila na ciljeve i indikatore navedene u odeljku „Institucionalni kulturni pomak u spoljnim odnosima Evropske Unije“ okvira GAP-a II za monitoring i odgovornost.

Treće, tim je transkribovao i kodirao nalaze, na osnovu relevantnih indikatora za GAP II. Ove informacije su korištene za izradu nacrtu izveštaja, koji je poslat određenom broju učesnica/ka u istraživanju radi verifikacije.

ANEKS 3. KONSULTOVANE OSOBE

IME	ZVANJE	INSTITUCIJA	ZEMLJA
Adelina Sokoli	Viša službenica za rodnu ravnopravnost	Ministarstvo za evropske integracije	Republika Kosovo
Adriana Micu	Rukovoditeljka programa za regionalnu politiku	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Ajsa Adrovic- Beslagic	Rukovoditeljka projekta	Delegacija Evropske unije u BiH	Bosna i Hercegovina
Alejna Islami		Odeljenje za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, Ministarstvo za rad i socijalna pitanja	Makedonija
Aleksandra Nestorov	Rukovoditeljka projekta	Ženska mreža protiv nasilja	Republika Srbija
Aleksandra Petrić	Izvršna direktorka	Fondacija Udružene žene Banja Luka	Bosna i Hercegovina
Anastasia Johanson	Mlađa saradnica u Delegaciji	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Ana Milenić	Kontakt osoba za rodnu ravnopravnost	Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji	Republika Srbija
Audrone Urbonaviciute	Zamenica načelnika sektora za saradnju	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Arta Musa-Krasniqi	Viša službenica na projektu	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Barbara Rotovnik	Savetnica za vladavinu prava i evropske integracije	Delegation of the European Union to Montenegro	Crna Gora
Belgjiare Muharremi	Direktorka	NVO Dera e Hapur	Republika Kosovo
Besa Qirezi	Viša službenica za rodnu ravnopravnost	Ministarstvo za zajednice i povratak	Republika Kosovo
Blerina Rexhaj	Finansijska koordinatorica	NVO Artpolis	Republika Kosovo
Bobana Macanović	Direktorka	Autonomni ženski centar	Republika Srbija
Bojan Elek	Istraživač	Beogradski centar za bezbednosnu politiku	Republika Srbija
Branka Drašković	Savetnica zamenika Predsednika vlade	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture	Republika Srbija
Chloe Berger	Drugi sekretar	Delegacija evropske unije u BiH	Bosna i Hercegovina
Daniela Topirceanu	Rukovoditeljka programa za poljoprivredu	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Daniella Jovanova		Odeljenje za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, Ministarstvo za rad i socijalna pitanja	Makedonija

IME	ZVANJE	INSTITUCIJA	ZEMLJA
Diana Šehić	Kodirektorka	NVO Prava za sve	Bosna i Hercegovina
Dolly Wittberger	Voditeljka tima	UN Women Albanija	Albanija
Donata von Sigsfeld	Rukovoditeljka programa za teri torijalu saradnju (CBC)	Delegacija EU	Crna Gora
Edina Halapi- Stansfiel	Rukovoditeljka programa	Delegacija Evropske unije u Albaniji	Albanija
Ekmel Cizmecioglu	Rukovoditeljka programa za civilno društvo i ljudska prava	Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji	Republika Srbija
Eleonora Formagnana	Rukovoditeljka programa za reformu javne administracije i rukovođenje javnim finansijama	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Enkelejda Bregu	Viša službenica zadužena za rodna pitanja , međunarodnu pomoć /saranju	Delegacija Evropske unije u Albaniji	Albanija
Erol Akdag	Koordinator za ljudska prava	Delegacija Evropske unije u Albaniji	Albania
Fedra Idžaković	Ko-direktorka	NVO Pravazasve	Bosna i Hercegovina
Fetije Mehmeti	Direktorka	NVO Gruaja Bashkohore	Republika Kosovo
Fetije Smakaj	Direktorka	NGO Okarina e Runikut	Republika Kosovo
Gabriella Majov		Odeljenje za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, Ministarstvo za rad i socijalna pitanja	Makedonija
Hermann Spitz	Načelnik odeljenja za kooperaciju	Delegacija EU	Crna Gora
Igballe Rogova	Izvršna direktorka	Ženska Mreža Kosova	Republika Kosovo
Imran Mazrek	Članica skupštine opštine	Opština Mamusha	Republika Kosovo
Ines Lekaj		AWEN	Albanija
Iris Aliaj	Pravnica	Centar za pravne građanske inicijative	Albanija
Ivan Lagator	Rukovodilac programa za infrastrukturu (saobraćaj)	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Ivana Glišević Đurović	Generalna direktorka	Direktorat za evropske fondove, Ministarstvo evropskih poslova	Crna Gora
Ivana Vujošević	Načelnica	Direkcija za koordinaciju podrške, Ministarstvo evropskih poslova	Crna Gora
Jelena Milinović	Načelnica Odeljenja za koordinaciju	Centar za rod, jednakost i ravnopravnost	Bosna i Hercegovina
Julia Jacoby	Task menadžerka	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Jovana Trenčevska	Savetnica	Odeljenje za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, Ministarstvo za rad i socijalna pitanja	Makedonija
Kača Đuričković	Menadžerka programa za rodnu ravnopravnost	UNDP	Crna Gora
Lendita Gashi	Rukovoditeljka programa	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo

IME	ZVANJE	INSTITUCIJA	ZEMLJA
Luigi Brussa	Načelnik za saradnju	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Katarina Ivanović	PR koordinatorka	NVO Astra	Republika Srbija
Magbule Elezi	Direktorka	NVO Shoqta e Mamive te Kosoves	Republika Kosovo
Mahije Smajli	Direktorka	NVO Bliri	Republika Kosovo
Maja Raičević	Direktorka	Centar za ženska prava	Crna Gora
Maja Stajčić Riza Aragon	Viša programska službenica	Kvinna till Kvinna	Republika Srbija
Marina Kavaz - Siručić	Portparolka	Direkcija za evropske integracije	Bosna i Hercegovina
Marko Jusich	Programme Manager for Regional Policy	Delegation of the European Union to Montenegro	Crna Gora
Miha Pezej		Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Milana Rikanovic	Ekspertkinja za rodna pitanja/ Šefica kance-larije	UN Women	Republika Srbija
Mirdita Salihu	Načelnik	Odeljenje za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, Ministarstvo za rad i socijalna pitanja	Makedonija
Mirjna Maksimović	Socijalna inkluzija i manjine	Delegacija evropske unije u Republici Srbiji	Republika Srbija
Mirjana Musić	Psihološkinja	NVO Žene Ženama	Bosna i Hercegovina
Miodrag Račeta	Načelnik	Direkcija za evropsku teritorijalnu saradnju, Ministarstvo evropskih poslova	Crna Gora
Mladenka Tešić	Kontakt osoba za rodnu ravnopravnost, Sektor za saradnju, rukovoditeljka programa za ljudska prava i kontakt osoba za EIDHR i prava Roma i Romkinja	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Nevenka Rikallo	Direktorka	NVO Ruka ruci	Republika Kosovo
Nicola Bertolini	Načelnik za saradnju	Delegacija Evropske unije u Bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji	Bivša jugoslovenska republika Makedonija
Nicoals Bizel	Načelnik odeljenja za operacije i pravdu	Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji	Republika Srbija
Nina Marković	Rukovoditeljka programa za carine i prava intelektualne svojine	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Noora Hayrinen	Načelnik političkog sektora	Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji	Republika Srbija
Nuna Zvizdić	Direktorka	NGO Žene Ženama	Bosna i Hercegovina
Olda Ceta	Rukovoditeljka programa	South East Europe Social Contract institute	Albanija
Plamena Halacheva	Načelnica odeljenja za političke, evropske i trgovinske integracije	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Rafael Nievergelt	Viši službenik	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo

IME	ZVANJE	INSTITUCIJA	ZEMLJA
Romana Vlahutin	Ambasadorka (šefica Delegacije)	Delegacija Evropske unije u Albaniji	Albanija
Sadije Llaloshi	Koordinatorica projekta	NVO Shoqata e Mamive te Kosoves	Republika Kosovo
Sanja Atanasković Opačić	Savetnica za implementaciju projekta i monitoring grupu za međunarodnu saradnju i evropske intetegracije	Vlada Republike Srbije, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom	Srbija
Sanne Tielemans	Politička savetnica	Delegacija Evropske unije u BiH	Hercegovina
Selma Cekic-Dincsoy	Osoba zadužena za rodna pitanja	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Sevdije Musliu	Direktorka	NVO Psikoterapeutet ne Veprim	Republika Kosovo
Seylan Mazrek	Odbornik	Opština Mamusha	Republika Kosovo
Slađan Maslač	Rukovodilac programa za ekologiju i energetiku	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori	Crna Gora
Sophie Beaumont	Rukovoditeljka programa, obrazovanje i rod; zadužena za osobe sa invaliditetom	Delegacija Evropske unije u Bivšoj jugoslovenskoj Republici Makedoniji	Bivša jugoslovenska Republika Makedonija
Spomenka Krunić	Stručna savetnica	Centar za rod, jednakost i ravnopravnost	Bosna i Hercegovina
Stephen Stork	Načelnik Operativnog sektora 1	Delegacija Evropske unije u Albaniji	Albanija
Stergios Tragoudas	Rukovodilac programa za obrazovanje	Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Republika Kosovo
Tanja Slijepac	FIGAP Viša službenica	Centar za rod, jednakost i ravnopravnost	Bosna Hercegovina
Tidita Fshazi	Rukovoditeljka programa	Delegacija Evropske unije u Albaniji	Albanija
Tijana Stojiljković Rolović	Nezavisna savetnica za komunikaciju i promotivne aktivnosti	Vlada Republike Srbije	Republika Srbija
Una M. Kelly	Rukovoditeljka programa za sektor pravde	Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji	Republika Srbija
Valentina Hamza	Viša službenica za rodnu ravnopravnost	Ministarstvo za evropske integracije	Republika Kosovo
Vanja Macanović	Koordinatorica	Autonomni ženski centar	Republika Srbija
Vjollca Cavolli	Izvršna direktorka	Kosovsko Udruženje za in-formacije i komunikacione tehnologije	Republika Kosovo
Vjollca Sejdiu	Asistentkinja na projektu	NVO Inicijativa e Grave	Republika Kosovo
Vesna Grković	Rukovoditeljka projekta	Delegacija Evropske unije u BiH	Bosna i Hercegovina
Vesna Vukmanić	Direktorka	NVO Inicijativa i civilna akcija	Bosna i Hercegovina
Xheni Karaj		Aleanca	Albanija
Željka Umićević	Koordinatorica projekta	Helsinški parlament građana	Bosna i Hercegovina
Zljeko Volar		UDAS	Bosna i Hercegovina
Zvezdana Budimović Savković	Direktorka	NVO Peščanik	Republika Srbija

ANEKS 4. PROBLEMATIČNI GAP II INDIKATORI

U ovom Aneksu se razmatraju neke problematične tačke koje su do ovog trenutka identifikovane kod postojećih indikatora za GAP II. Prvo, nekoliko indikatora GAP-a II ne zahtevaju da podaci budu razvrstani po polu, kao što su ovi koji se odnose na EURF:

- 7.5. Broj osoba koje imaju direktne koristi od programa iz oblasti pravosuđa, vladavine prava i reforme sektora bezbednosti – koje finansira EU
- 9.6. Broj osoba koje imaju direktne koristi od programa koje podržava EU sa specifičnim ciljem da podrže građansku i postkonfliktnu izgradnju mira i/ili prevenciju konflikta
- 10.4. Broj osoba sa uznapredovanom HIV infekcijom koje primaju antiretroviralne lekove uz podršku EU
- 10.5. Broj jednogodišnje dece kod kojih je izvršena imunizacija uz podršku EU
- 12.5. Broj žena svih životnih dobi, a posebno u reproduktivnoj dobi, i dece mlađe od 5 godina, korisnica/ka programa vezanih za ishranu uz podršku EU
- 12.6. Broj osoba sa neizvesnim budžetom za ishranu koje dobijaju pomoć kroz socijalne transfere uz podršku EU
- 13.7. Broj dece uključene u osnovno obrazovanje uz podršku EU
- 13.8. Broj dece uključene u srednje obrazovanje uz podršku EU
- 13.9. Broj nastavnika/ca obučenih uz podršku EU
- 13.10. Odnos između osoba ženskog i muškog pola korisnika strukovne obuke i usavršavanja i drugih aktivnih programa tržišta rada uz podršku EU
- 16.1. Procenat stanovništva koji koristi poboljšane izvore pijaće vode
- 16.7. Broj osoba koji imaju pristup putevima preko cele godine uz podršku EU

Još neki indikatori za GAP II, pored onih koji se odnose na EURF, ne zahtevaju da podaci budu razvrstani po polu. Podaci razvrstani po polu su od presudne važnosti za Akcioni plan za rodnu ravnopravnost, da bi se omogućilo verodostojno izveštavanje.

**ISTRAŽIVANJE POKAZUJE
DA JE JAK I NEZAVISAN
ŽENSKI POKRET NAJBITNIJI
FAKTOR ZA UNAPREĐENJE
ŽENSKIH PRAVA.**